

Narodowy Bank Polski
Departament Systemu Płatniczego

Porównanie
wybranych elementów polskiego systemu płatniczego
z systemami innych krajów Unii Europejskiej
za 2011 rok

Warszawa, grudzień 2012 r.

SPIS TREŚCI

Wstęp	strona	3
Wyjaśnienia metodologiczne	strona	3
1 Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze na 1 mln mieszkańców	strona	4
2 Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca	strona	7
3 Liczba bankomatów na 1 mln mieszkańców	strona	11
4 Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców	strona	15
5 Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca	strona	19
6 Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca	strona	21
7 Liczba transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą płatniczą	strona	23
8 Liczba transakcji bezgotówkowych zrealizowanych w pojedynczym terminalu POS	strona	25
9 Udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi	strona	27
10 Udział transakcji oszukańczych w wartości wszystkich transakcji dokonywanych kartami	strona	29
11 Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca	strona	30
12 Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca	strona	33
13 Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych	strona	35
14 Udział liczby i wartości transakcji dokonywanych gotówką i bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi	strona	38
15 Relacje pomiędzy poziomem dochodu a transakcjami instrumentami płatniczymi	strona	40
16 Udział pieniądza gotówkowego w agregacie M1 (gotówka + depozyty a'vista)	strona	41
Podsumowanie	strona	43

Wstęp

Departament Systemu Płatniczego Narodowego Banku Polskiego przedstawia Zarządowi Narodowego Banku Polskiego kolejny cykliczny materiał dotyczący porównania wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami krajów Unii Europejskiej¹. Głównym celem prezentowanego materiału jest porównanie wybranych parametrów z kilku najważniejszych obszarów systemu płatniczego w przeliczeniu na liczbę mieszkańców w Polsce i w krajach Unii Europejskiej za 2011 r., związanych głównie z dostępnością instytucji świadczących usługi płatnicze dla ludności, poziomem „ubankowienia” (mierzonego liczbą rachunków bankowych) oraz wykorzystaniem podstawowych bezgotówkowych instrumentów płatniczych (kart płatniczych, poleceń przelewu, poleceń zapłaty) i elementów infrastruktury płatniczej (bankomatów, terminali POS).

Należy również dodać, że materiał ten nie ma na celu ani wskazania, czy wyjaśnienia przyczyn zróżnicowania wysokości poszczególnych wskaźników w konkretnych krajach, ani zaproponowania podjęcia jakichkolwiek działań, lecz wskazanie bieżącego stanu rozwoju obrotu bezgotówkowego w naszym kraju w stosunku do pozostałych krajów UE.

Wyjaśnienia metodologiczne

W celu dokonania analizy wybranych parametrów Polska została przedstawiona na tle krajów Unii Europejskiej. Analiza zawarta w niniejszym materiale została przedstawiona w oparciu o dane za 2011 r., opublikowane przez Europejski Bank Centralny w sierpniu 2012 r., znajdujące się w Hurtowni Danych Statystycznych (Statistical Data Warehouse) pod adresem <http://sdw.ecb.europa.eu/>².

Informacje te zostały zaktualizowane o dane pochodzące z innych źródeł, w szczególności o dane zbierane przez NBP i publikowane w periodycznych opracowaniach, które można znaleźć na stronach internetowych Narodowego Banku Polskiego pod adresem: http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/systemplatniczy/karty_platnicze.html

Dla przejrzystości i łatwiejszego porównania prezentowanych danych przedstawiono je w postaci wykresów i map obrazujących stan rozwoju w zakresie poszczególnych elementów systemu płatniczego oraz zauważalnych tendencji występujących w Polsce w porównaniu do średniej dla krajów ze Strefy Euro i średniej dla wszystkich krajów Unii Europejskiej.

---

¹ Podobne materiały DSP przedstawiał Zarządowi NBP corocznie w poprzednich latach, począwszy od danych za 2004 r.

² Dane corocznie publikowane na witrynie internetowej EBC.

Pierwszy typ wykresów (wykresy liniowe) ma na celu zobrazowanie tendencji rozwojowych występujących w analizowanym zakresie na przestrzeni kilku lat. Dla uproszczenia trend w danym zakresie jest przedstawiony dla trzech obszarów: Polska, średnia dla krajów ze Strefy Euro oraz średnia dla całej Unii Europejskiej.

Drugi typ wykresów (wykresy słupkowe) obejmuje dane za 2011 rok odnoszące się do wszystkich krajów Unii Europejskiej, których dane opublikowano (w przypadku niektórych wskaźników nie opublikowano danych dla niektórych krajów UE). Polska została wyróżniona kolorem czerwonym, a kolorem zielonym zaznaczono pozostałe kraje UE. Jako punkt odniesienia został również przedstawiony średni poziom wskaźników dla krajów członkowskich Unii Europejskiej.

W odniesieniu do obu wyżej wymienionych typów wykresów średnia dla krajów Unii Europejskiej, zazwyczaj w przeliczeniu na jednego mieszkańca, w przypadku gdy dane dla jednego lub więcej krajów nie zostały opublikowane, jest prezentowana w dwóch wariantach: w pierwszym wariantcie, zgodnym z podejściem Europejskiego Banku Centralnego, wartość średnia dla danego wskaźnika liczona jest dla całej populacji UE (nawet jeśli dane dla danego wskaźnika nie zostały opublikowane dla jednego lub kilku krajów; na wykresach oznaczona linią w kolorze niebieskim), natomiast w drugim wariantcie wartość średnia dla danego wskaźnika liczona jest dla tych krajów EU, dla których dane zostały opublikowane (na wykresach oznaczona przerywaną linią w kolorze czarnym).

Trzecim rodzajem prezentacji danych są mapy, w których odpowiednim nasyceniem koloru oznaczono poziom danego wskaźnika w poszczególnych krajach Unii Europejskiej. Pozwalają one w prosty sposób pokazać, w jaki sposób geograficznie rozkłada się wykorzystanie danego instrumentu płatniczego lub nasycenie infrastrukturą płatniczą.

1. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze na 1 mln mieszkańców

Liczbę placówek w podziale na oddziały NBP, oddziały instytucji kredytowych³ i placówki Poczty Polskiej przedstawiono w tabeli nr 1. W 2009 r. nastąpiła zmiana metodologii w zakresie prezentowania liczby placówek, ponieważ w związku z wejściem w życie przepisów dyrektywy o usługach płatniczych⁴, w Statistical Data Warehouse do liczby placówek dodano liczbę instytucji płatniczych.

---

³ Przez „instytucje kredytowe” w odniesieniu do Polski, w ECB Statistical Data Warehouse, należy rozumieć banki, oddziały instytucji kredytowych, banki spółdzielcze oraz SKOK-i.

⁴ Termin implementacji dyrektywy do prawa poszczególnych państw członkowskich wyznaczono na 1 XI 2009 r. W Polsce przepisy dyrektywy zostały wdrożone w ustawie z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. Nr 199 poz. 1175).

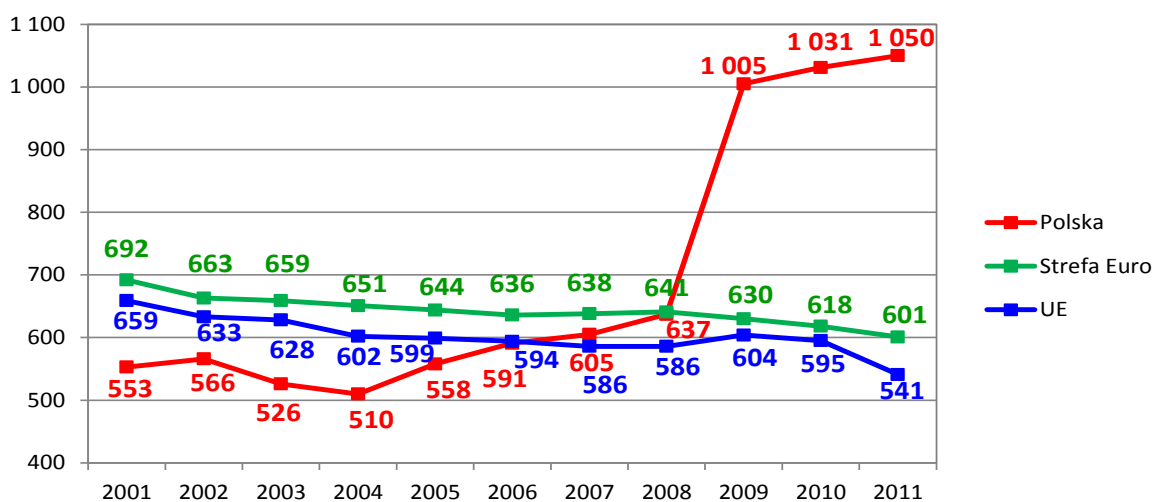

Tabela nr 1. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze w Polsce w latach 2007 - 2011

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011
Oddziały instytucji kredytowych	14 566	15 853	16 052	16 214	15 901
Placówki Poczty Polskiej	8 485	8 411	8 378	8 365	8 383
Oddziały NBP	16	16	16	16	16
Ogółem oddziały instytucji kredytowych, placówki Poczty Polskiej i Oddziały NBP	23 067	24 280	24 446	24 595	24 300
Placówki podmiotów pośredniczących w przyjmowaniu wpłat na rachunki bankowe (instytucji płatniczych i biur usług płatniczych)	10 387	12 040	13 911	14 770	15 774
Ogółem	33 454	36 320	38 357	39 365	40 074

Źródło: Dane Narodowego Banku Polskiego

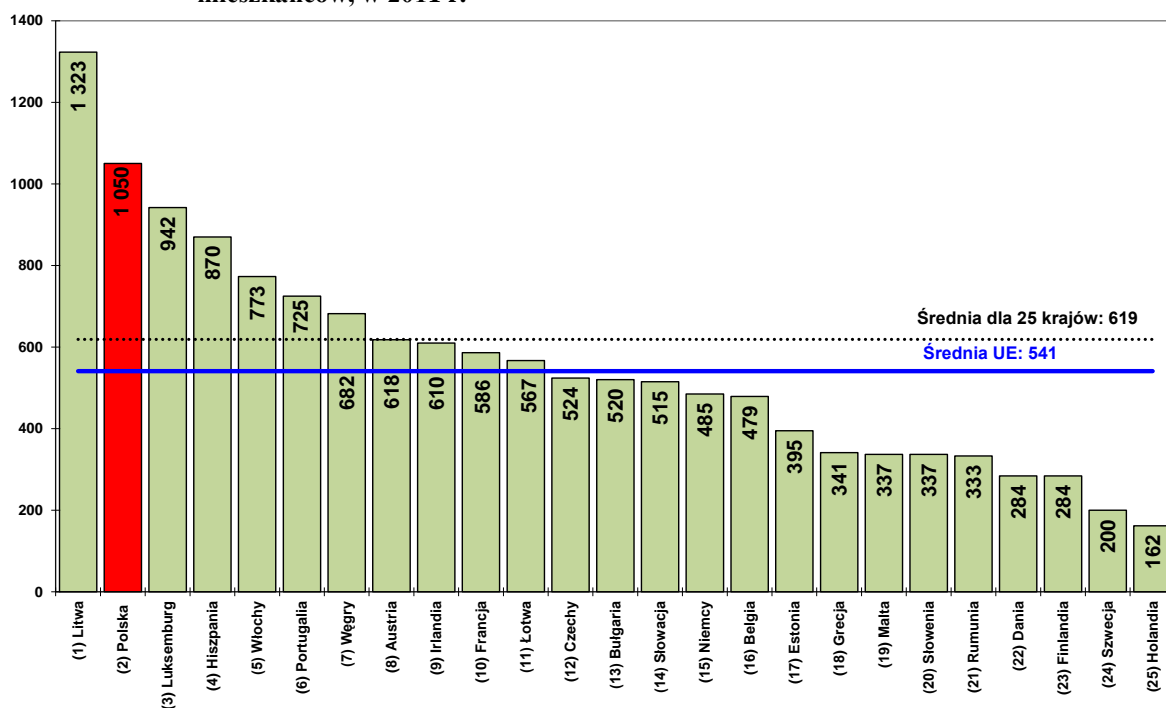
Z danych przedstawionych w powyższej tabeli, jak i na wykresie nr 1 wynika, że w Polsce od 2005 r. następuje stały wzrost liczby placówek instytucji oferujących usługi płatnicze. Jednak pomimo wzrostu ogólnej liczby placówek, który został spowodowany przyrostem w kategorii instytucji płatniczych, widoczny jest spadek w liczbie placówek oddziałów instytucji kredytowych.

Wykres nr 1. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze przypadających na milion mieszkańców w latach 2001 – 2011 (z uwzględnieniem instytucji płatniczych)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

W krajach Unii Europejskiej obserwuje się systematyczny spadek, przy nieznacznych wahaniach, wskaźnika liczby takich placówek przypadających na milion mieszkańców. Podobny trend zauważalny jest w przypadku krajów należących do strefy Euro. W 2007 r. wskaźnik ten był po raz pierwszy w Polsce wyższy od wskaźnika dla krajów UE. Wśród wszystkich krajów UE Polska z liczbą placówek oferujących usługi płatnicze wynoszącą 40 074 i wskaźniku 1 050 na milion mieszkańców zajmowała w 2011 r. drugie miejsce, co przedstawiono na wykresie nr 2.

Wykres nr 2. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze, przypadających na 1 milion mieszkańców, w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu> (brak danych dotyczących Cypru i Wielkiej Brytanii)

Wskaźnik liczby instytucji oferujących usługi płatnicze nie determinuje stopnia „ubankowienia” społeczeństwa danego kraju. Wysoka pozycja Polski pod względem liczby placówek oferujących usługi płatnicze wynika z uwzględnienia w statystykach dużej liczby placówek oferujących usługi wpłaty gotówki na rachunek, a więc zarówno Poczty Polskiej, jak i podmiotów przyjmujących wpłaty gotówkowe na rachunki bankowe (np. BillBird S.A., Żabka S.A., TransKasa Banku BPH S.A., PayTel S.A.), w których klienci mogą opłacać rachunki za energię, czynsz, telefon, etc. Placówki tych ostatnich podmiotów nie umożliwiają realizacji transakcji bezgotówkowych. Dlatego też wskaźnik ten ma inny charakter niż pozostałe wskaźniki w niniejszym materiale, które dotyczą głównie płatności

bezugotówkowych. Mimo stosunkowo dużej liczby placówek oferujących usługi płatnicze w Polsce w porównaniu do średniej UE, liczba transakcji dokonywanych za pomocą bezgotówkowych instrumentów płatniczych jest w Polsce znacznie niższa niż średnia liczona dla wszystkich krajów Unii (vide pkt 12 „Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych”).

2. Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca

Stopień „ubankowienia”, mierzony liczbą rachunków bankowych na 1 mieszkańca, jest istotnym czynnikiem rozwoju obrotu bezgotówkowego, ponieważ posiadanie rachunku bankowego jest podstawą dla korzystania z bezgotówkowych instrumentów płatniczych.

Liczba rachunków bankowych w Polsce systematycznie rośnie. W 2011 r., w porównaniu do 2010 r. liczba rachunków bankowych wzrosła o ponad 4,4 mln, co oznacza wzrost o 8,5%. Liczbę takich rachunków w latach 2007 – 2011 przedstawiono w tabeli nr 2.

Tabela nr 2. Liczba rachunków bieżących w złotych prowadzonych przez banki, oddziały instytucji kredytowych i SKOK-i w Polsce w latach 2007-2011 (w tys.)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011
Osoby prywatne	31 008	35 312	40 050	44 074	48 686
Rolnicy, przedsiębiorcy indywidualni	2 938	3 841	3 874	3 785	3 330
Przedsiębiorstwa, niemonetarne instytucje finansowe, instytucje niekomercyjne działające na rzecz gospodarstw domowych	959	1 179	1 285	1 303	1 346
Razem liczba rachunków bieżących w bankach	34 905	40 332	45 209	49 162	53 362
Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo - Rozliczeniowe	2 023	2 311	2 569	2 773	2 984
Razem liczba rachunków bieżących	36 928	42 643	47 778	51 935	56 346

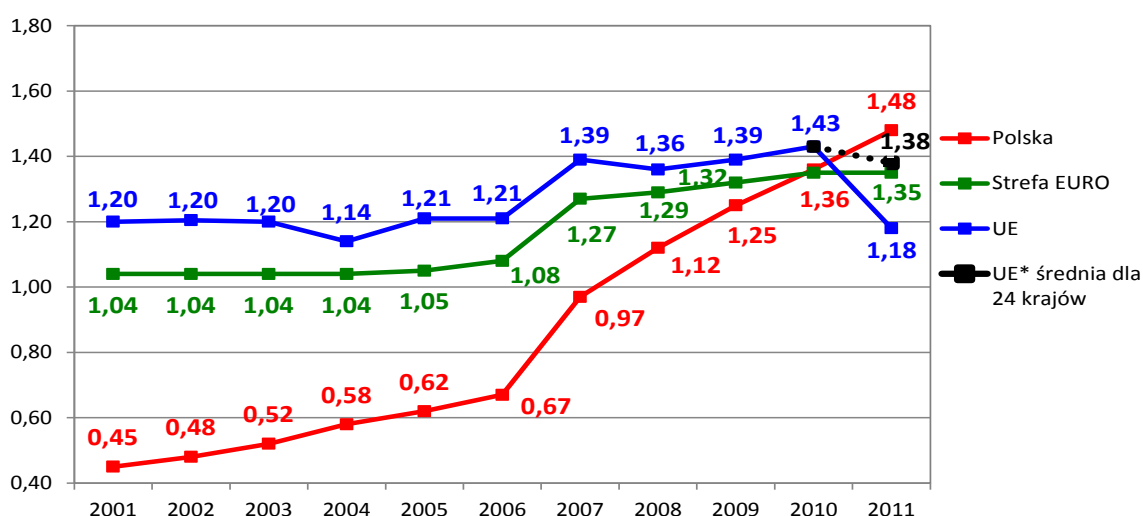
Źródło: Dane Narodowego Banku Polskiego

Zgodnie z metodologią Europejskiego Banku Centralnego w zakresie statystyki systemów płatniczych, pojęcie „overnight deposits” (rachunki bankowe) jest szeroką kategorią, która obejmuje nie tylko rachunki służące do dokonywania rozliczeń i płatności, ale również bezterminowe rachunki oszczędnościowe z możliwością wypłaty na żądanie bez utraty odsetek lub poniesienia istotnych kosztów oraz rachunki walutowe. W 2012 r. dane

przekazywane przez niektóre kraje, w tym Polskę, dotyczące rachunków za lata 2007 – 2011 zostały skorygowane w oparciu o aktualną metodologię ECB w tym zakresie. Po wprowadzeniu korekty pozycja Polski uległa znaczącej poprawie, przede wszystkim z uwagi na uwzględnienie w kategorii rachunki bankowe bezterminowych rachunków oszczędnościowych, które są dość powszechnie oferowane przez banki w Polsce.

Na wykresie nr 3 obserwowalny jest systematyczny wzrost wskaźnika liczby rachunków na 1 mieszkańca w Polsce. Szczególnie zauważalny, skokowy wzrost tego wskaźnika odnotowano w 2007 r. (z 0,67 rachunku bankowego na jednego mieszkańca w 2006 r. do 0,97 rachunku bankowego na jednego mieszkańca), co wynikało głównie ze zmiany metodologii. W 2007 r. wskaźnik ten stanowił 69,8% średniej całej Unii Europejskiej. W 2010 roku wskaźnik ten osiągnął poziom 95,1 % a w 2011 r. po raz pierwszy był wyższy od wskaźnika dla krajów UE, odpowiednio o 25% od wskaźnika średniej UE oraz o 7% od wskaźnika średniej dla 24 krajów UE, dla których opublikowano dane dotyczące liczby rachunków. Średnia krajów UE na przestrzeni lat 2001 – 2011 wykazywała nieznaczne wahania, po wzroście w 2007 r. do poziomu 1,39 spadła lekko w 2008 r. do wysokości 1,36, po czym przez dwa kolejne lata wystąpił wzrost. W 2011 r. nastąpił gwałtowny spadek średniej EU do poziomu 1,18 (liczonej jako iloraz sumy rachunków dla 24 krajów UE i całej populacji UE) oraz umiarkowany spadek średniej dla 24 krajów UE do poziomu 1,38 (liczonej jako iloraz sumy rachunków dla 24 krajów UE i populacji 24 krajów UE, dla których opublikowano dane dotyczące liczby rachunków).

Wykres nr 3. Liczba rachunków bankowych na jednego mieszkańca w latach 2001 – 2011

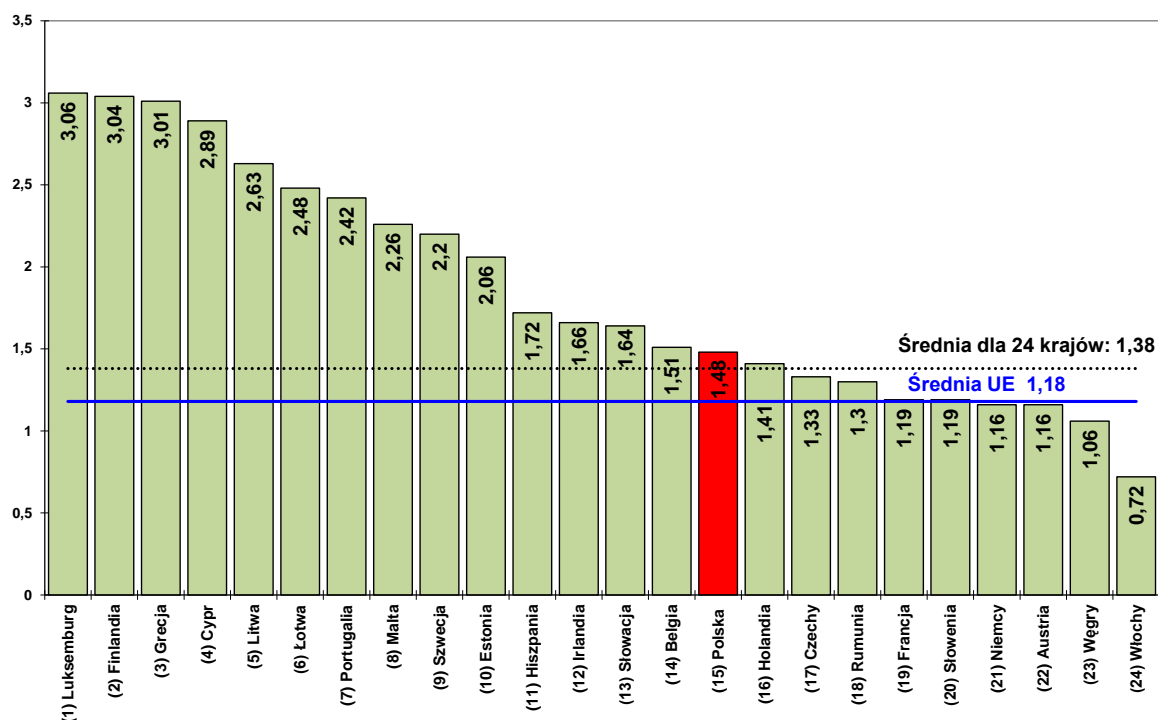

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu> (brak danych dla Danii, Bułgarii i Wielkiej Brytanii)

Pozycję Polski na tle innych krajów UE w 2011 r. wg wskaźnika liczby rachunków bankowych na 1 mieszkańca zaprezentowano na wykresie nr 4.

Wykres nr 4. Liczba rachunków bankowych na jednego mieszkańca w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu> (brak danych dotyczących Bułgarii, Danii i Wielkiej Brytanii.)

Pod względem liczby rachunków bankowych w 2011 r. Polska znalazła się na 15 miejscu wśród 24 krajów Unii Europejskiej ze wskaźnikiem 1,48 rachunku bankowego na jednego mieszkańca. W porównaniu do 2010 r. Polska przesunęła się o dwa miejsca wyprzedzając Holandię oraz z uwagi na brak danych dla Wielkiej Brytanii za 2011 r. (w 2010 r. Wielka Brytania zajmowała 9 miejsce ze wskaźnikiem na poziomie 2,14).

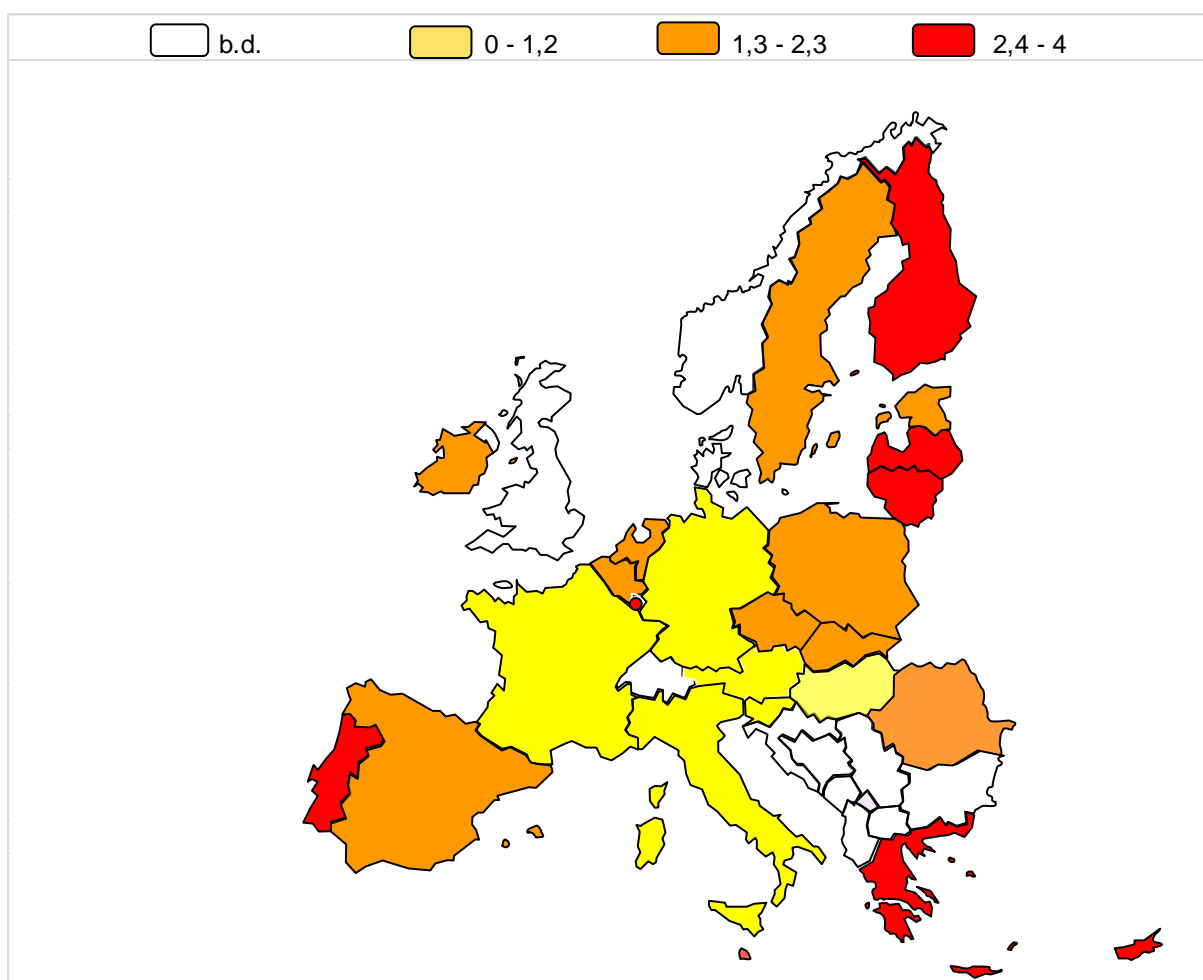
Największą liczbę rachunków bankowych w przeliczeniu na mieszkańca odnotowano w Luksemburgu (3,06), kolejne miejsca zajęły Finlandia, Grecja, Cypr Litwa, Łotwa i Portugalia (co zaprezentowano również na mapie nr 1). Porównując dane zaprezentowane na wykresie nr 4 z wykresem nr 24 (liczba transakcji bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca w 2011 r.), można wysnuć wniosek, że duża liczba rachunków nie oznacza automatycznie wysokiej aktywności posiadaczy tych rachunków. Przykładem może być Grecja, która, posiadając jeden z wyższych wskaźników odnoszących się do liczby rachunków przypadających na 1 mieszkańca (3,01), miała w 2011 r. jednocześnie jeden z najniższych wskaźników odnoszących się do liczby transakcji bezgotówkowymi

instrumentami płatniczymi per capita (17 transakcji). Dla porównania wskaźnik transakcji bezgotówkowych per capita dla Polski wynosił 70 przy wskaźniku 1,48 rachunku bankowego na osobę.

Mapa nr 1. Liczba rachunków bankowych na jednego mieszkańca w UE w 2011 r.

Średnia wartość w Unii Europejskiej: 1,18

Średnia wartość dla 24 krajów Unii Europejskiej: 1,38

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Pomimo szybkiego przyrostu liczby rachunków w naszym kraju istotna jest również aktywność posiadaczy kont poprzez korzystanie z różnych usług bankowych. Za wyjątkiem wspomnianej powyżej Grecji można stwierdzić, że kraje, które mają więcej niż Polska rachunków bankowych per capita, wykazują wyższą niż Polska aktywność w zakresie wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatniczych. Również kilka krajów o niższych wartościach wskaźnika rachunków bankowych per capita niż Polska (Holandia, Austria, Francja, Niemcy, Słowenia, Czechy, Węgry) charakteryzuje się wyższymi wskaźnikami wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatniczych.

Sam wskaźnik liczby rachunków bankowych na 1 mieszkańca nie jest zatem wystarczającym miernikiem poziomu obrotu bezgotówkowego. W wielu przypadkach zależy on bowiem od czynników społecznych czy kulturowych bądź technologicznych czy operacyjnych.

Pomimo sukcesywnego wzrostu statystycznej liczby rachunków niekoniecznie musi on oznaczać taki sam wzrost realnego „ubankowienia” w Polsce, co może wynikać z posiadania przez niektóre osoby większej liczby rachunków. Dlatego wydaje się, że powinny zostać podjęte przez sektor publiczny oraz sektor bankowy bardziej dynamiczne działania w celu dalszej poprawy poziomu „ubankowienia” w naszym kraju. Propozycje w tym zakresie zostały przedstawione w „Programie rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2011-2013”. Jednym z takich działań jest koncepcja tzw. „podstawowego rachunku bankowego”, nad którą pracuje Zespół ds. Podstawowego Rachunku Bankowego przy Komitecie ds. Systemu Płatniczego przy Związku Banków Polskich. Rada ds. Systemu Płatniczego, na posiedzeniu w dniu 3 października 2011 r., rekomendowała ZBP wypracowanie założeń w sprawie dostępu do zwykłego rachunku płatniczego, zgodnie z Zaleceniem Komisji Europejskiej opublikowanym w dniu 18 lipca 2011 r. W zaleceniu tym Komisja zachęca Państwa Członkowskie Unii Europejskiej, aby zadbały o udostępnienie tego rodzaju kont konsumentom z zachowaniem rozsądnych stawek opłat za konto, niezależnie od kraju pobytu w Unii Europejskiej czy statusu finansowego konsumenta. Założenia do zwykłego rachunku bankowego wypracowane przez Zespół ds. Podstawowego Rachunku Bankowego zostały przedstawione i omówione na posiedzeniu Rady ds. Systemu Płatniczego w dniu 20 kwietnia 2012 r. Rada zapoznała się z założeniami do zwykłego rachunku płatniczego i pozytywnie je zaopiniowała. W dniu 4 lipca 2012 r. Parlament Europejski przyjął rezolucję w sprawie dostępu do podstawowych usług bankowych i wezwał Komisję Europejską do podjęcia analizy problematyki dostępności do podstawowego rachunku płatniczego w państwach członkowskich i ewentualnego przygotowania projektu dyrektywy do stycznia 2013 r.

3. Liczba bankomatów na 1 milion mieszkańców

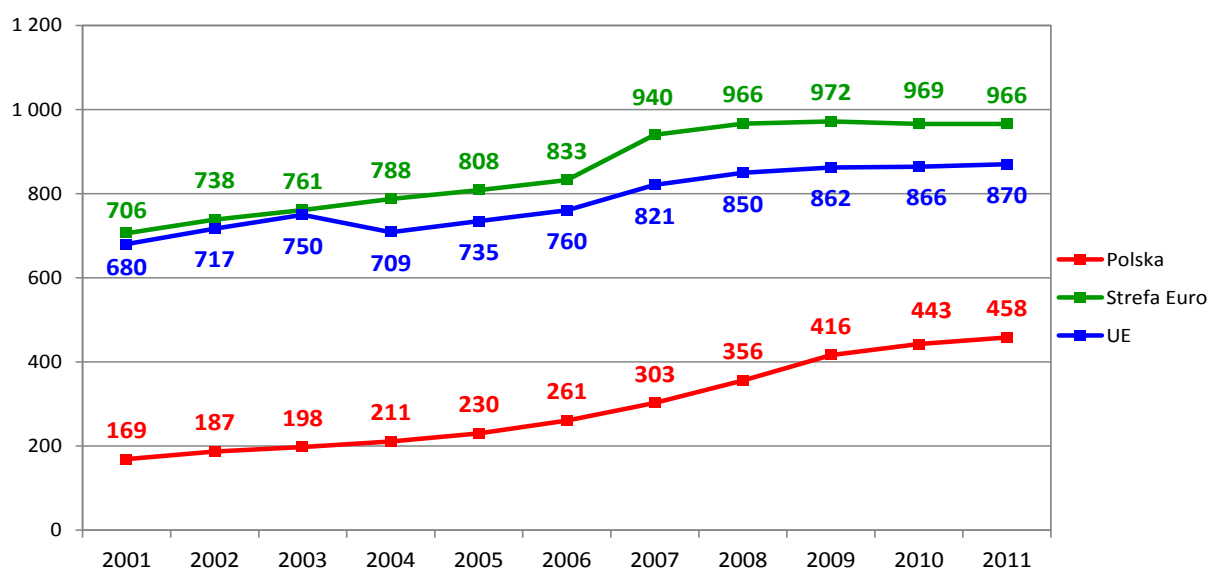
Według danych NBP, na koniec 2011 r. dostępnych było w Polsce 17 500 bankomatów, podczas gdy na koniec 2010 r. było ich 16 463, oznacza to wzrost liczby bankomatów o 1 037 sztuk, co stanowi wzrost o 6,3%. Dane dotyczące liczby bankomatów w Polsce w latach 2007 – 2011 przedstawiono w tabeli nr 3.

Tabela nr 3. Liczba bankomatów ogółem w Polsce w latach 2007 – 2011

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011
Bankomaty	11 542	13 878	15 714	16 463	17 500

Źródło: Dane Narodowego Banku Polskiego

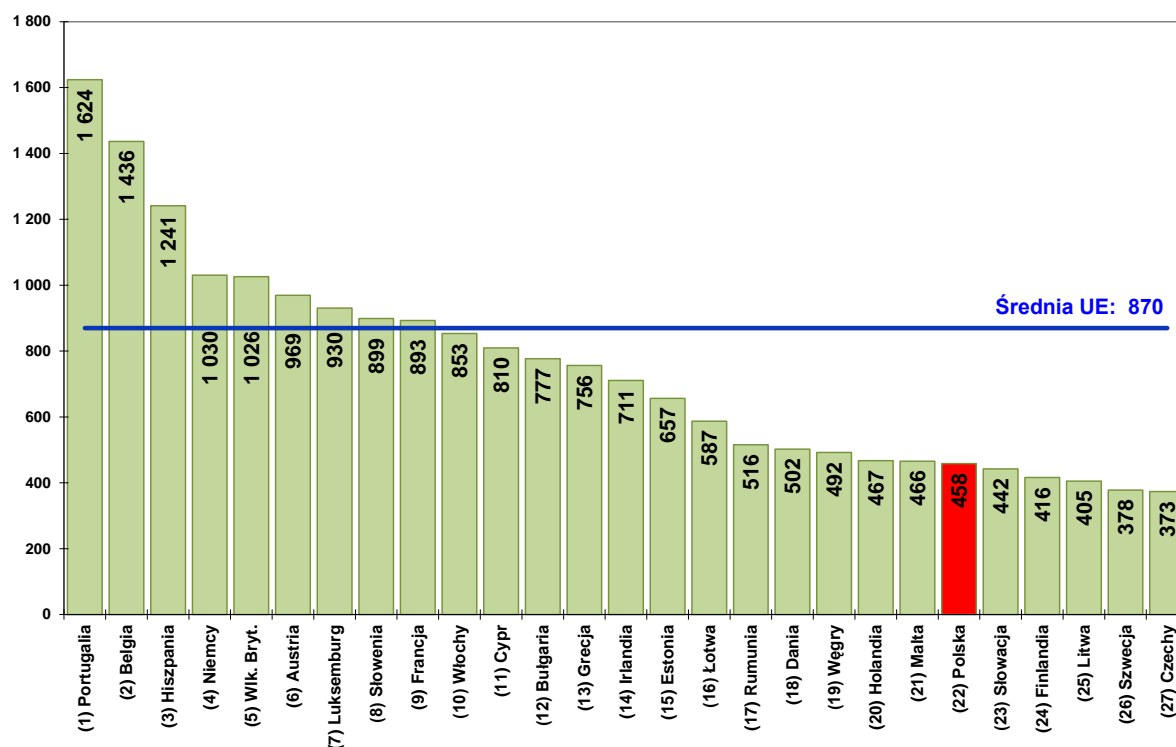
W 2011 r. w bankomatach zrealizowano 726,1 mln transakcji i było ich o 39,6 mln więcej niż w 2010 r., co oznacza wzrost o 5,8%. Wartość transakcji w bankomatach wyniosła 274,3 mld zł, czyli o 18,7 mld zł więcej w porównaniu do poprzedniego roku, co stanowi wzrost 7,3%. Średnia wartość pojedynczej transakcji w bankomacie wynosiła 378 zł, w porównaniu do 2010 r. stanowi to wzrost o 1,6%.

Wykres nr 5. Liczba bankomatów na 1 mln mieszkańców w latach 2001 – 2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

W Unii Europejskiej widoczny jest stały wzrost liczby bankomatów, natomiast w Strefie Euro liczba bankomatów spada od 2009 r., co pokazano na wykresie nr 5. W porównaniu do 2009 r. liczba bankomatów w przeliczeniu na jednego mieszkańca spadła w 2011 r. o 6 szt. co stanowi spadek o 0,6%. W 2011 r. w Polsce na 1 mln mieszkańców przypadało 458 bankomatów. W odniesieniu do pozostałych krajów Unii Europejskiej, wskaźnik ten pokazuje, że Polska znajdowała się niemal w końcówce krajów UE, pomimo, że w ciągu dziesięciolecia liczba bankomatów wzrosła o 289 szt. (wzrost o 171%), a w UE jedynie o 190 szt. (wzrost o 28%).

Wykres nr 6. Liczba bankomatów na 1 mln mieszkańców w 2011 r.

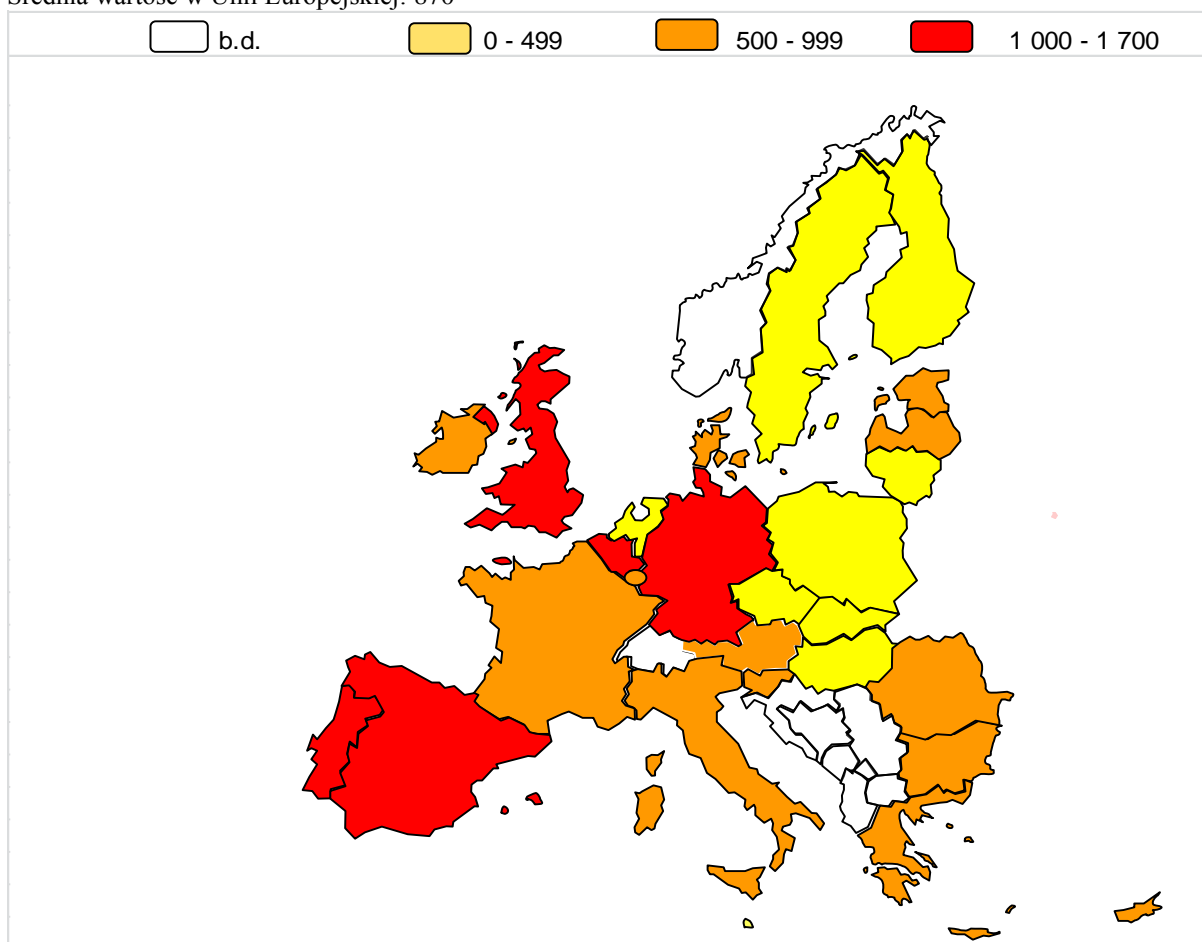

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Jak widać na powyższym wykresie największą liczbę bankomatów na 1 mln mieszkańców w roku 2011 miały Portugalia (1 624 szt.), Belgia (1 436 szt.) i Hiszpania (1 241 szt.). Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest to, że w Portugalii i Hiszpanii bankomaty mają zazwyczaj charakter urządzeń wielofunkcyjnych, w których oprócz wypłaty gotówki można dokonywać przelewów, doładowań telefonów, kupna biletów etc. Polska, ze wskaźnikiem na poziomie 458 bankomatów na 1 mln mieszkańców, znajdowała się w końcu państw UE, za nami uplasowały się jedynie takie kraje jak: Słowacja, Finlandia, Litwa, Szwecja i Czechy. W stosunku do 2010 r. Polska przesunęła się w rankingu o dwa miejsca i znalazła się przed Finlandią i Litwą. Należy jednak wskazać, iż wyższa pozycja Polski w tym zestawieniu jest wynikiem spadku liczby bankomatów w Finlandii i Liwie odpowiednio o 117 i 73 per capita. Również na tle krajów regionu, czyli krajów o podobnych uwarunkowaniach pod względem gospodarczym, społecznym i geograficznym, Polska wypada niekorzystnie, wyprzedziły nas takie kraje jak Bułgaria (777), Estonia (657), Łotwa (587), Rumunia (516) oraz Węgry (492). Pomimo systematycznego wzrostu liczby bankomatów na 1 mln mieszkańców w Polsce, wskaźnik ten jest nadal stosunkowo niski w porównaniu do średniej dla wszystkich krajów Unii Europejskiej, co zaprezentowano na wykresie nr 6 oraz na mapie nr 2.

Mapa nr 2. Liczba bankomatów na 1 mln mieszkańców w UE w 2011 r.

Średnia wartość w Unii Europejskiej: 870

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Niski wskaźnik nasycenia bankomatami, w połączeniu z przedstawionym dalej wskaźnikiem liczby terminali POS przypadających na 1 mln mieszkańców (Polska na 25 miejscu w Europie – vide wykres nr 8), pokazuje niekorzystny dla naszego kraju obraz rozwoju podstawowej infrastruktury potrzebnej dla korzystania z rachunków bankowych oraz dokonywania transakcji bezgotówkowych. Obecnie w znacznej mierze urządzenia te instalowane są głównie w większych miastach, więc mieszkańcy małych miejscowości i obszarów wiejskich często nie są zainteresowani posiadaniem rachunku bankowego ze względu na utrudniony dostęp do bankomatów, przy jednoczesnym braku powszechnej możliwości płacenia kartą.

Liczba bankomatów w Polsce cały czas systematycznie rośnie. Widoczny jest także wzrost średniej wartości pojedynczej wypłaty z bankomatu, w 2007 r. wynosiła - 339 zł, w 2008 r. - 358 zł, w 2009 r. - 364 zł, i w 2010 r. - 372 zł, a w 2011 r. - 378 zł. Z punktu widzenia rozwoju obrotu bezgotówkowego w kraju ze stosunkowo dużym stopniem wykluczenia

finansowego wzrost liczby bankomatów jest bardzo istotny, gdyż z jednej strony wpływa pozytywnie na decyzje o założeniu rachunku bankowego, z drugiej zaś strony niektóre bankomaty umożliwiają dodatkowe usługi, np. wykonanie polecenia przelewu, uzyskanie informacji o saldzie na rachunku, co mogłoby być istotne zwłaszcza dla osób niekorzystających z bankowości elektronicznej.

W przyszłości uzupełnieniem dla wypłaty gotówki z bankomatu może być usługa cash back, która umożliwi posiadaczom kart wypłatę gotówki przy okazji dokonywania zapłaty kartą płatniczą. Tego typu udogodnienie dla wypłaty gotówki możliwe jest w punktach handlowo-usługowych wyposażonych w terminale POS. Usługę tę na koniec 2011 r. oferowało około 30 tys. placówek handlowych. Liczba transakcji cash back przeprowadzonych ogółem w 2011 r. w porównaniu do roku 2010 była większa o 43%. Jednak w porównaniu z liczbą wypłat gotówki z bankomatów (726 mln w 2011 r.), transakcje cash back stanowią zaledwie 0,23% liczby transakcji wypłat bankomatowych (1,7 mln transakcji cash back w 2011 r.).

Wydaje się, że usługa cash back może być jedynie uzupełnieniem wypłaty gotówki w bankomacie, gdyż klient nie ma pełnej swobody w dostępie do terminali POS, które umożliwiają wypłatę gotówki, a wysokość kwoty wypłaconej gotówki wynosi jedynie 200 zł. Placówki, w których można skorzystać z usługi cash back nie są czynne 24 godziny na dobę, a klient musi dokonać zapłaty przy użyciu karty, aby następnie wypłacić gotówkę.

4. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na 1 mln mieszkańców

Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (vide tabela nr 4) kształtowała się na poziomie 267 407 szt. na koniec 2011 r., w porównaniu do 252 652 szt. na koniec 2010 r., co stanowiło wzrost o 5,8%.

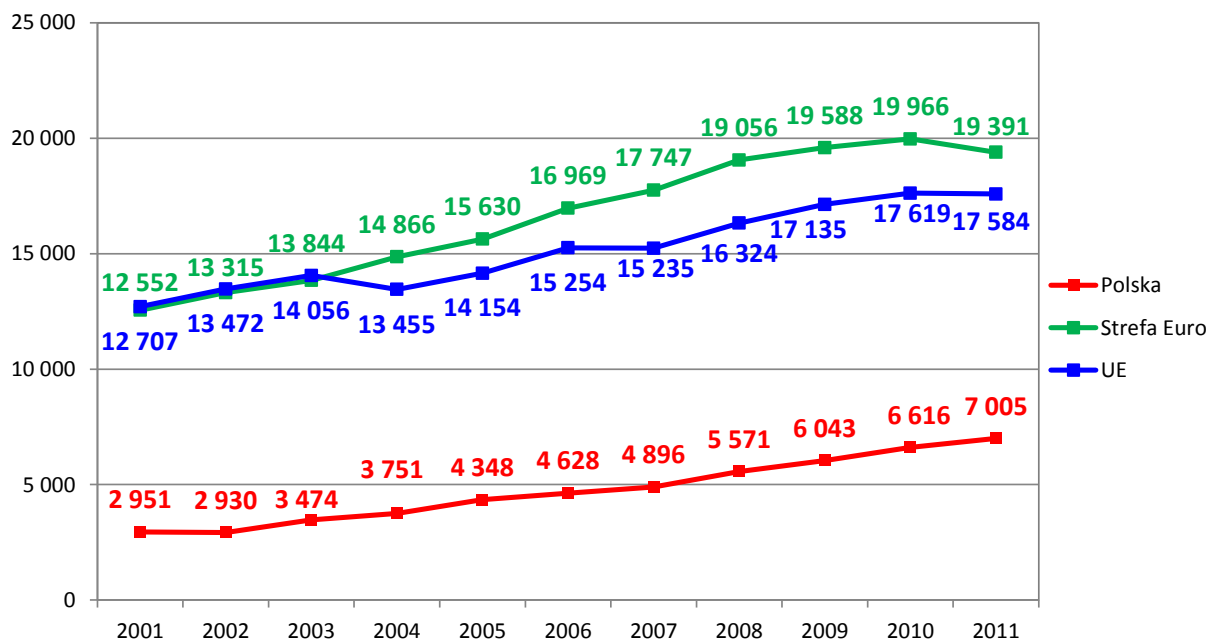
Tabela nr 4. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze w Polsce w latach 2007 – 2011

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011
Terminale POS	171 444	197 557	215 509	246 510	266 429
Imprintery	15 166	14 781	15 067	6 142	978
Ogółem	186 610	212 338	230 576	252 652	267 407

Źródło: Dane Narodowego Banku Polskiego

Z danych prezentowanych przez agentów rozliczeniowych wynika, iż rośnie (w tempie wolniejszym niż liczba urządzeń) liczba akceptantów posiadających terminale POS i jednocześnie maleje liczba akceptantów posiadających imprinterzy.

Wykres nr 7. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na milion mieszkańców w latach 2001 – 2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

W Strefie Euro widoczny był stały wzrost urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze, jedynie w 2010 r. wystąpił spadek tych urządzeń o 449 urządzeń na 1 milion mieszkańców. Podobna tendencja wzrostowa obserwowana jest w całej Unii Europejskiej z wyjątkiem lat 2004, 2007 i 2010, co zaprezentowano na wykresie nr 7. Pomimo wzrostu liczby terminali POS w Polsce średnia liczba tych urządzeń dla UE i dla Strefy Euro na milion mieszkańców przyrasta szybciej niż w naszym kraju. Z uwagi na mniejszą dynamikę przyrostów w naszym kraju, różnica między średnią UE i średnią Strefy Euro oraz Polską systematycznie rośnie na naszą niekorzyść.

W 2005 r. średnio w UE na 1 mln mieszkańców było o 9,8 tys. więcej takich urządzeń niż w Polsce, natomiast w 2011 r. było ich już o 10,5 tys. więcej. Podobnie jest w odniesieniu do średniej Strefy Euro, w 2005 r. było tam o 11,3 tys. więcej urządzeń niż w Polsce, natomiast w 2011 r. było ich o 12,4 tys. więcej.

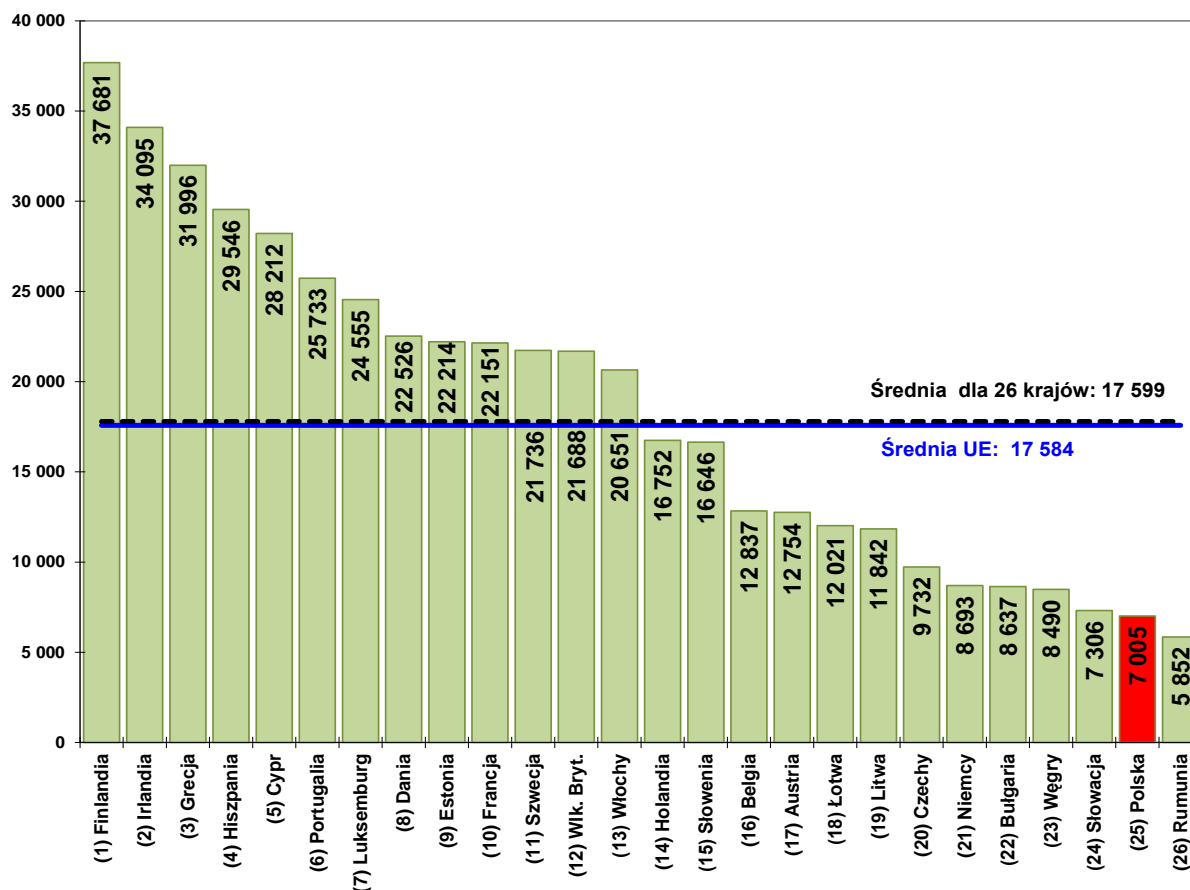
Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterzy) w Polsce zwiększyła się w 2011 r. i osiągnęła poziom 7 005 urządzeń na milion

mieszkańców (wzrost o 6 % w porównaniu do 2010 r. – 6 616 urządzeń na 1 mln mieszkańców).

Wskaźnik 7 005 urządzeń na 1 milion mieszkańców dla Polski to jeden z najniższych wskaźników wśród krajów UE w 2011 r., co przedstawiono na wykresie nr 8 i mapie nr 3.

Wykres nr 8. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na milion mieszkańców w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu> (brak danych dla Malty)

Na podstawie wykresu nr 8 można stwierdzić, że również na tle regionu, w odniesieniu do opisywanego wskaźnika, Polska wypada dość niekorzystnie. Podobnie jak w 2010 r. wyprzedzamy jedynie Rumunię (w tym kraju w roku 2010 przypadało 4.995 urządzeń na 1 mln mieszkańców). Natomiast znacznie więcej takich urządzeń funkcjonowało w takich krajach jak Estonia, Litwa, Łotwa, Bułgaria i Węgry.

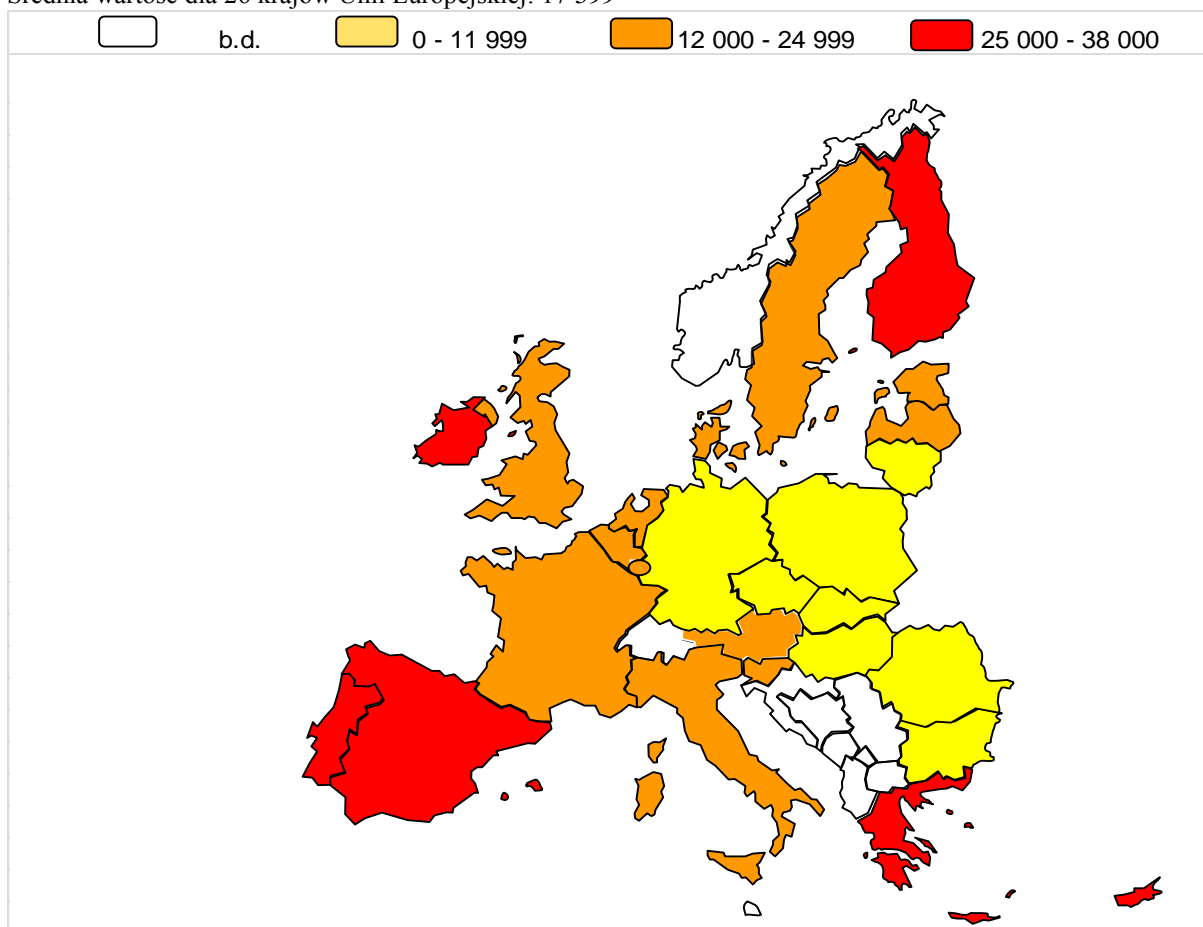
Na wykresie nr 8 oraz na mapie nr 3 zaprezentowano, w ujęciu geograficznym, rozłożenie nasycenia urządzeniami akceptującymi elektroniczne instrumenty płatnicze w krajach Unii Europejskiej. W czołówce znalazły się takie kraje, jak Finlandia, Irlandia, Grecja i Hiszpania. Jednocześnie, przeprowadzając porównanie z danymi zaprezentowanymi na wykresie nr 12

(Liczba transakcji bezgotówkowych kartami płatniczymi na 1 mieszkańca w 2011 r.), można zaobserwować, że Grecja i Hiszpania mają stosunkowo niewielką liczbę transakcji kartami płatniczymi przypadającą na jeden terminal. Wy tłumaczeniem tej sytuacji może być specyfika tych krajów i nastawienie się na bardzo duży ruch turystyczny oraz wynikająca z tego faktu potrzeba dokonywania płatności z wykorzystaniem kart płatniczych przez turystów. Widać to najlepiej na przykładzie Grecji, w której sami Grecy dokonują niewielu transakcji kartami. Na 1 mieszkańca tego kraju w 2011 roku przypadało 6,6 transakcji kartami płatniczymi - dla porównania w Polsce było to 26,9 transakcji, a w Danii aż 215,6 transakcji, pomimo że Dania uplasowała się na 8 miejscu pod względem liczby urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze. Wysoka pozycja Grecji wynika również z tego, że w tym kraju w jednym punkcie handlowo-usługowym zainstalowanych jest często kilka terminali, należących do różnych banków – acquirerów. W zależności od rodzaju przedkładanej przez klienta karty transakcja jest realizowana w odpowiednim terminalu.

Mapa nr 3. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze na 1 milion mieszkańców w UE w 2011 r.

Średnia wartość w Unii Europejskiej: 17 584;

Średnia wartość dla 26 krajów Unii Europejskiej: 17 599

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

5. Liczba wydanych kart płatniczych na jednego mieszkańca

Wg stanu na koniec 2011 r. w obiegu w Polsce było 32,04 mln kart płatniczych i liczba ta nieznacznie wzrosła w porównaniu do 2010 r. (31,98 mln kart), co stanowiło wzrost o 0,2%. Tym samym tendencja spadkowa na rynku polskim została zatrzymana (spadek o 4% liczby kart w 2010 r. w stosunku do 2009 r.). Liczbę kart płatniczych wydanych w Polsce w latach 2007 – 2011 (stany na koniec danego roku) zaprezentowano w tabeli nr 5.

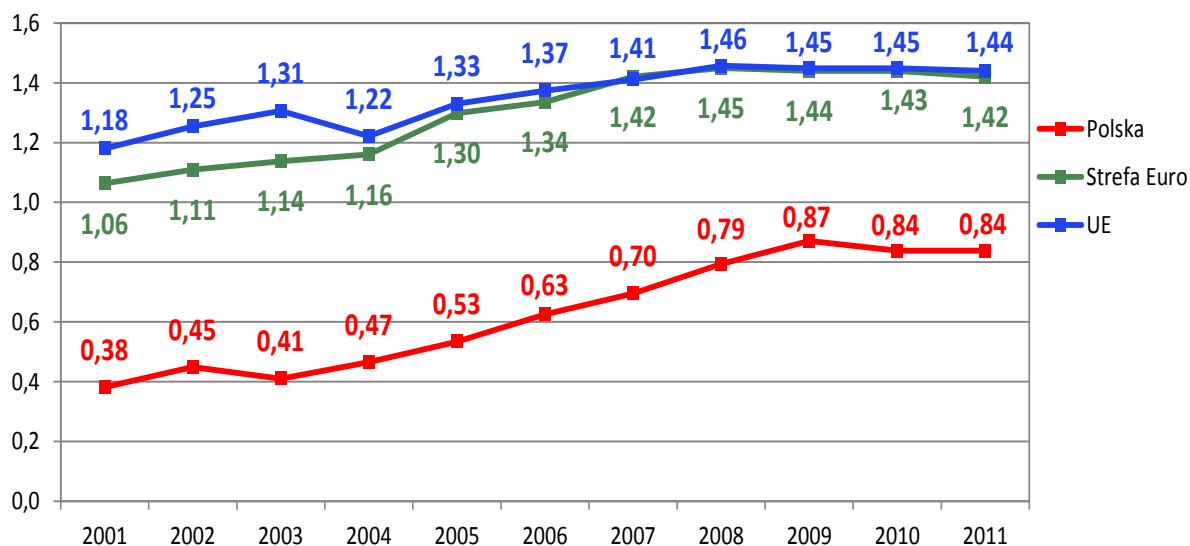
Tabela nr 5. Liczba wydanych kart płatniczych w Polsce w latach 2007 – 2011

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011
Liczba wydanych kart płatniczych	26 496 160	30 275 460	33 212 656	31 983 793	32 044 946

Źródło: Dane Narodowego Banku Polskiego

Liczba kart płatniczych na 1 mieszkańca Polski wzrastała z 0,38 w 2001 r. do 0,70 w 2007 r. i 0,87 w 2009 r., natomiast w latach 2010 – 2011 spadła nieznacznie do poziomu 0,84. Dystans, jaki dzieli Polskę od innych krajów UE, zmniejszył się z 0,9 w 2003 r. do 0,6 w 2011 r. (w 2010 r. różnica ta wynosiła 0,61), co przedstawiono na wykresie nr 9.

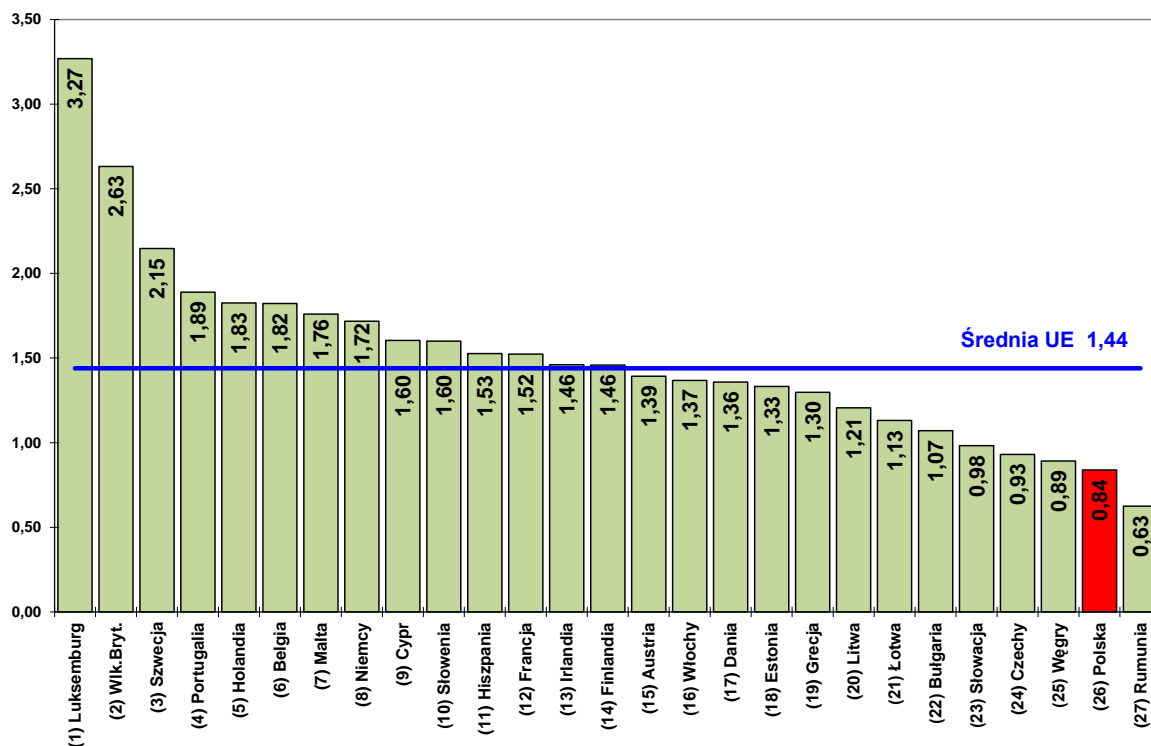
Wykres nr 9. Liczba wydanych kart płatniczych na jednego mieszkańca w latach 2001 – 2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

W 2011 r. wskaźnik wydanych kart płatniczych per capita (0,84) stawiał Polskę w końcówce państw Unii Europejskiej. W tym zakresie wyprzedzaliśmy, podobnie jak w roku 2010 r., jedynie Rumunię, co przedstawiono na wykresie nr 10.

Wykres nr 10. Liczba wydanych kart płatniczych na jednego mieszkańca w 2011 r.

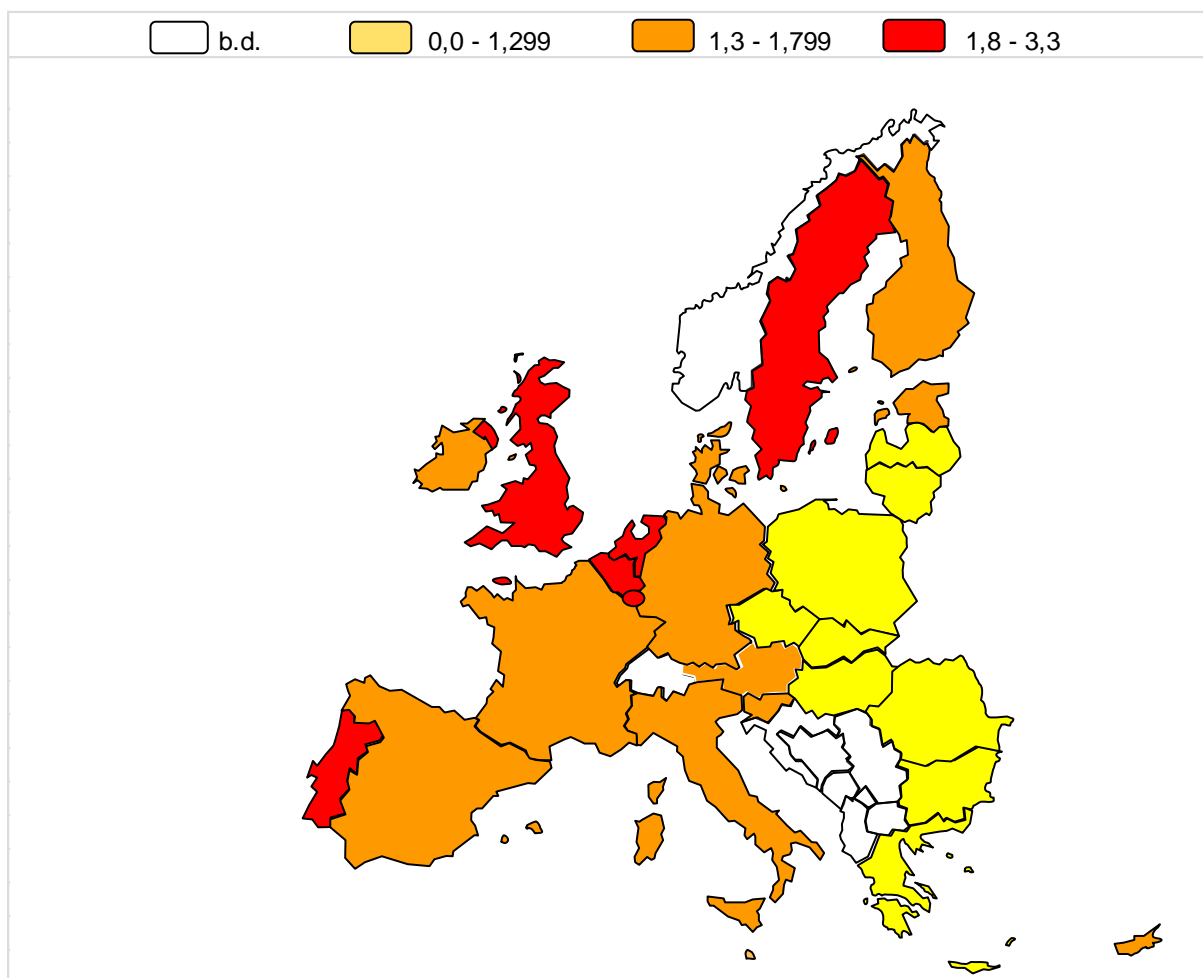
Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Poziom wskaźnika wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca w krajach Unii Europejskiej w 2011 r. w ujęciu geograficznym przedstawiono na wykresie nr 10 i na mapie nr 4. Polska na tle regionu i całej UE odznacza się bardzo niską liczbą wydanych kart. Jest to blisko cztery razy mniej kart na jednego mieszkańca niż w Luksemburgu, ponad 3 razy mniej niż w Wielkiej Brytanii i ponad dwa razy mniej niż w Szwecji, Portugalii, Holandii czy Belgii. W naszym regionie na podobnym poziomie co Polska znajdują się Węgry i Czechy, natomiast znacznie wyższy poziom omawiany wskaźnik osiąga w Estonii, na Litwie i Łotwie.

Nadal wśród kart płatniczych w Polsce dominują karty debetowe. Wg stanu na koniec 2010 r. kart debetowych było 22,8 mln szt., co stanowiło 71,1% ogółu kart (kart kredytowych było 8,9 mln szt., a kart obciążeniowych 0,3 mln szt.). Natomiast na koniec 2011 r. karty debetowe, w liczbie 24,8 mln, stanowiły już 77,4 % ogółu kart płatniczych (32 mln), z uwagi na spadek liczby kart kredytowych w 2011 r. Kart kredytowych i obciążeniowych było w 2011 r. odpowiednio 6,9 mln i 0,3 mln, co stanowiło odpowiednio 21,7 % i 0,9 % ogółu kart płatniczych.

Mapa nr 4. Liczba wydanych kart płatniczych na jednego mieszkańca w UE w 2011 r.

Średnia wartość w Unii Europejskiej: 1,44

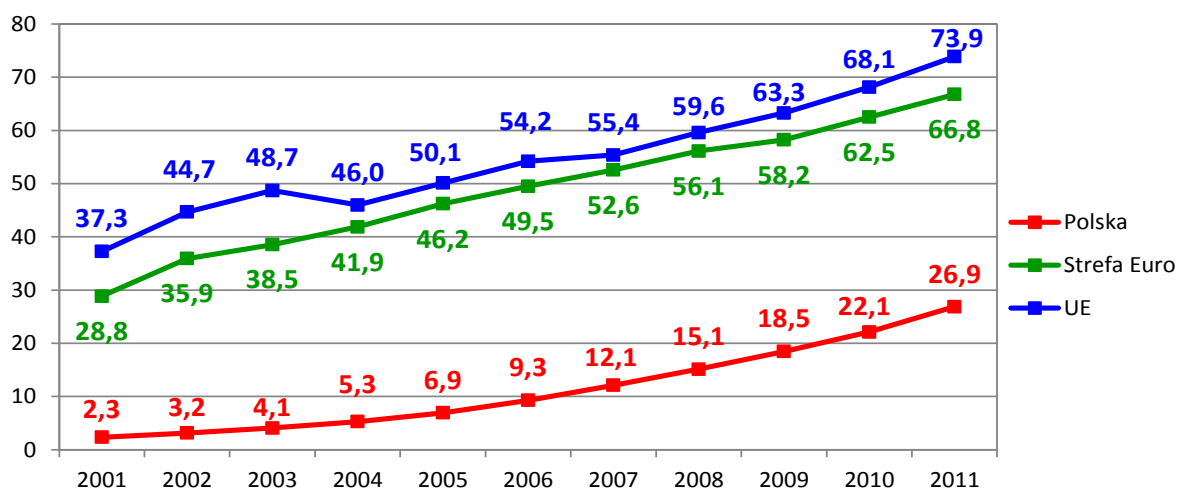
Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

6. Liczba transakcji bezgotówkowych kartami płatniczymi na jednego mieszkańca

W porównaniu z krajami Unii Europejskiej w Polsce nadal za pomocą kart płatniczych dokonywanych jest stosunkowo niewiele transakcji (przy ustalaniu wielkości tego wskaźnika nie brano pod uwagę liczby operacji wypłaty gotówki). W 2011 r. liczba transakcji bezgotówkowych kartami na 1 mieszkańca wyniosła w Polsce 26,9.

Porównanie wysokości wskaźnika dla Polski do średniej dla UE (73,9) i Strefy Euro (66,8) wypada dość niekorzystnie, gdyż statystyczny mieszkaniec UE dokonuje średnio prawie 3 razy więcej transakcji bezgotówkowych kartami płatniczymi niż statystyczny Polak.

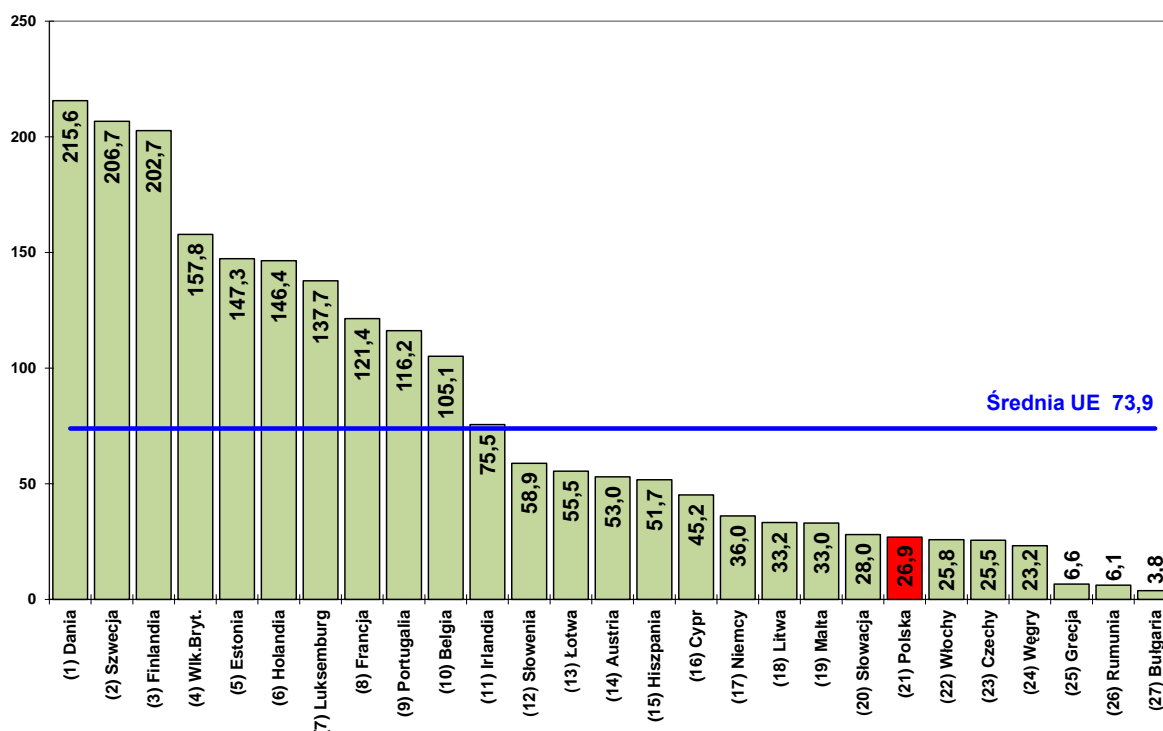
Wykres nr 11. Liczba transakcji bezgotówkowych kartami płatniczymi na 1 mieszkańca w latach 2001 – 2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Średnia dla krajów Unii Europejskiej w 2011 r. wynosiła 73,9 transakcji na jednego mieszkańca. Mimo tak wyraźnej dysproporcji między Polską a średnią dla UE należy stwierdzić, że poziom liczby transakcji kartami w Polsce systematycznie wzrasta.

Wykres nr 12. Liczba transakcji bezgotówkowych kartami płatniczymi na jednego mieszkańca w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Dla porównania w 2006 r. w Polsce przeciętny mieszkaniec dokonywał tylko 9,3 płatności kartami płatniczymi, w 2007 r. 12,1, w 2008 r. 15,1, w 2009 r. 18,5, a w 2010 r. 22,1. W stosunku do 2007 r. oznacza to wzrost o 122 %. Niestety, nadal znajdujemy się w końcu krajów UE, wyprzedzając jedynie Włochy, Czechy, Węgry, Grecję, Rumunię i Bułgarię, co przedstawiono na wykresie nr 12.

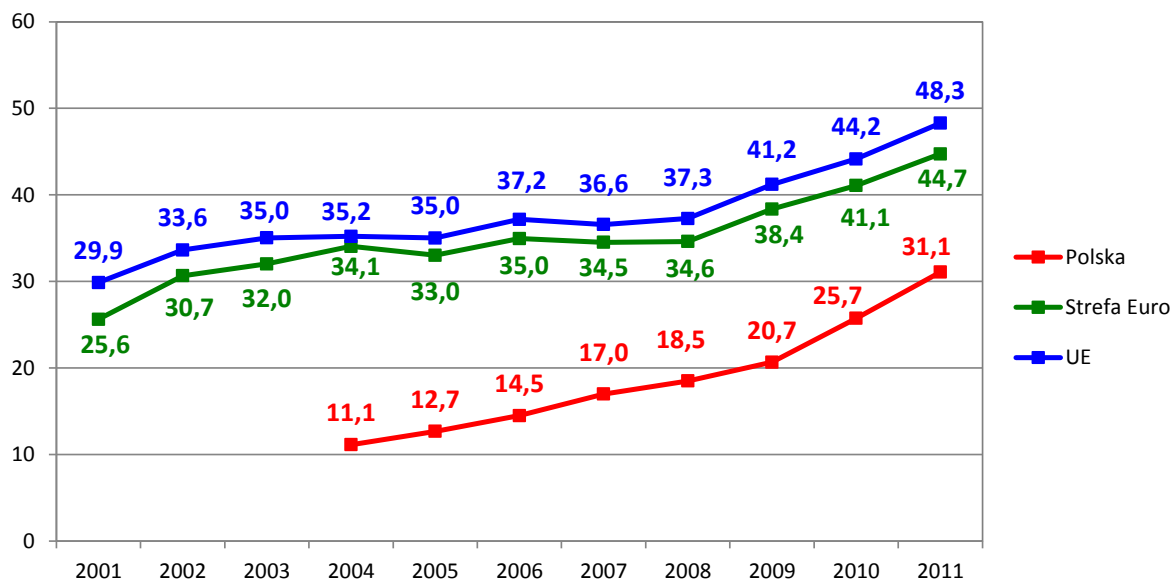
Jednocześnie jest to wynik o 8 razy niższy niż w Danii (215,6), Szwecji (206,7) i Finlandii (202,7). Warto zwrócić również uwagę na Estonię, w której omawiany wskaźnik osiągnął w 2011 r. poziom 147,3 transakcji. Oznacza to, że w Estonii od roku 2004 wykorzystanie kart płatniczych wzrosło o 231 % (z poziomu 44,5 transakcji per capita)⁵. Jest to tym bardziej warte odnotowania, iż Estonia w liczbie kart na mieszkańca zajmuje pozycję poniżej średniej UE.

Pod względem wykorzystania kart płatniczych na jednego mieszkańca, Polska, na tle naszego regionu, plasuje się w środku tych krajów. Na podobnym poziomie znajdują się kraje takie jak Słowacja, Czechy i Węgry, jednocześnie jednak widać dużą różnicę między naszym krajem a Łotwą (55,5).

7. Liczba transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą płatniczą

Kolejnym wskaźnikiem obrazującym częstotliwość wykorzystania kart płatniczych jest liczba transakcji bezgotówkowych przypadających na jedną kartę.

Wykres nr 13. Liczba transakcji bezgotówkowych dokonanych pojedynczą kartą płatniczą w latach 2001 – 2011

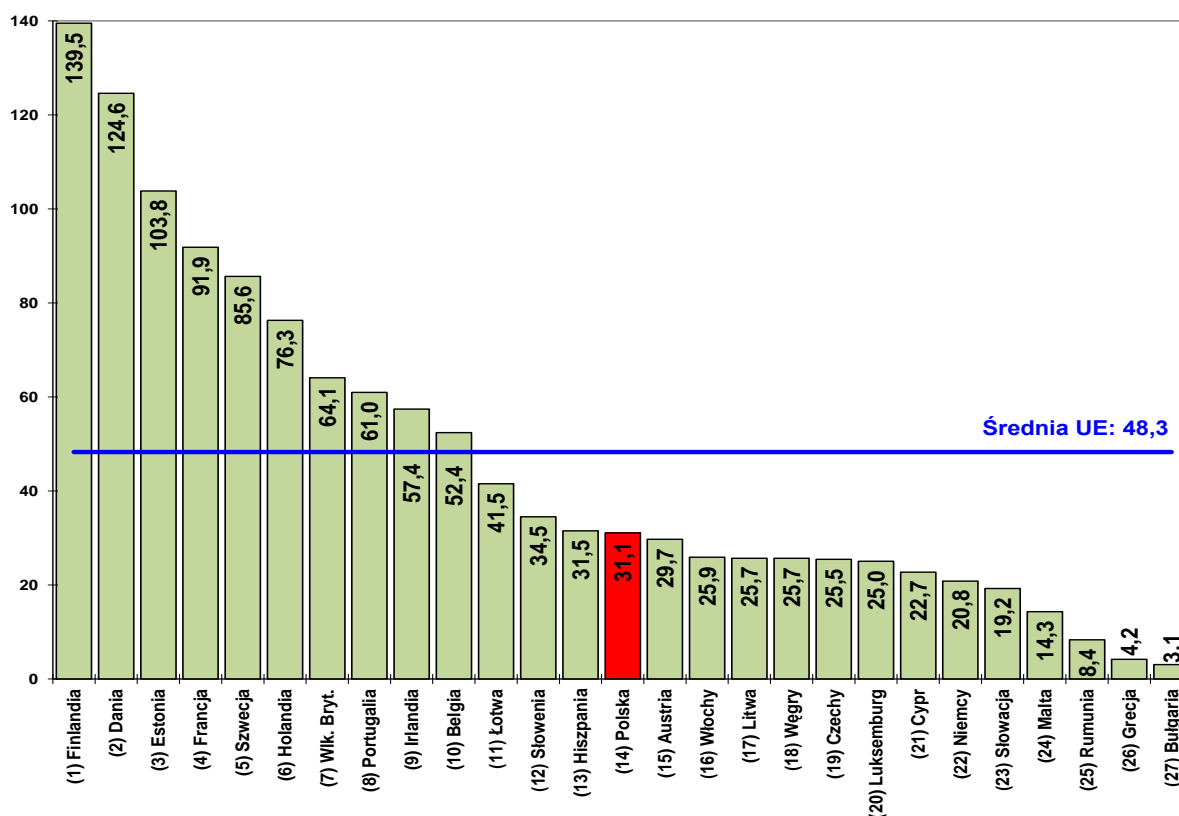
Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

⁵ ECB Statistical Data Warehouse, Tabela 7.4 a "Number of transaction per capita" <http://sdw.ecb.europa.eu>

Należy zauważyć, iż pomimo że Polska znacznie zmniejszyła swój dystans w stosunku do średniej UE w liczbie transakcji bezgotówkowych zrealizowanych w pojedynczym terminalu POS (vide pkt 8), to dystans w liczbie transakcji bezgotówkowych dokonanych pojedynczą kartą płatniczą w terminalach POS zmniejszył się (z 24,1 w 2004 r. do 17,2 w 2011 r.).

Polska ze wskaźnikiem 31,1 transakcji rocznie dokonywanych jedną kartą plasuje się poniżej średniej unijnej (48,3), ale wyprzedza 13 krajów (w tym Niemcy), które posiadają 2 razy więcej kart niż Polska. Na podstawie tego wskaźnika można stwierdzić, że w niektórych krajach charakteryzujących się dużą liczbą wydanych kart na jednego mieszkańca (np. Wielkiej Brytanii – 2,6 karty na mieszkańca, Luksemburgu – 3,3 karty na mieszkańca) większa niż w Polsce część kart jest nieaktywna lub mało aktywna i nie są nimi w ogóle lub w bardzo małym stopniu przeprowadzane transakcje.

Wykres nr 14. Liczba transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą płatniczą w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Najczęściej do dokonywania płatności wykorzystują karty mieszkańcy Finlandii (140 razy w roku, czyli prawie 3-krotnie częściej niż średnia w UE) oraz mieszkańcy pozostałych krajów

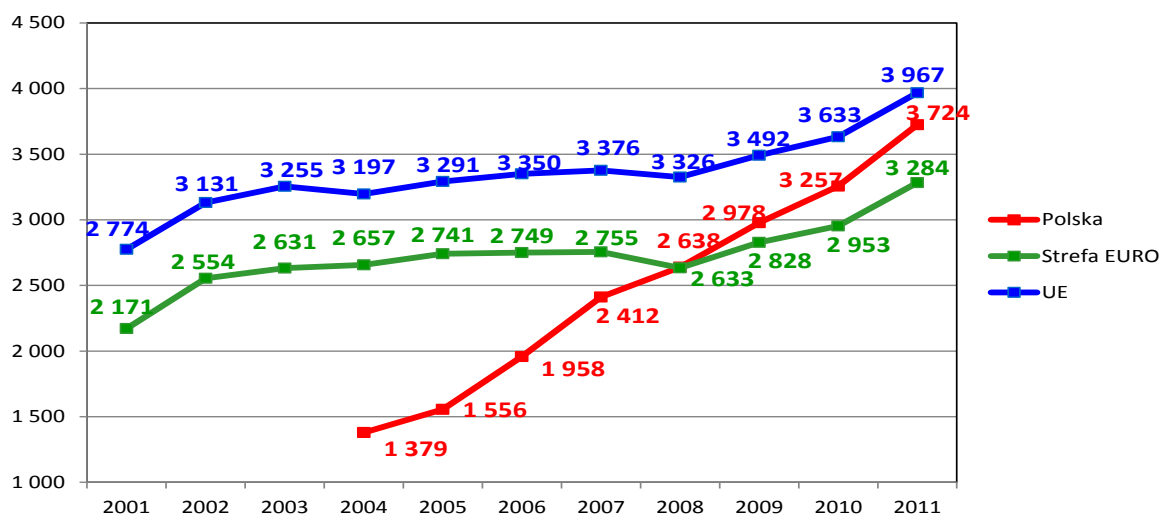
skandynawskich (Dania – 124,6, Szwecja – 85,6). Najmniejszy poziom tego wskaźnika zanotowano w Bułgarii (3,1), Grecji (4,2) i Rumunii (8,4).

W 2011 r. pod względem tego wskaźnika Polska znalazła się na 14 miejscu, tj. o dwa miejsce wyżej niż w 2010 r. i wyprzedziła Austrię, która spadła z 14 miejsca przy 29,5 transakcjach bezgotówkowych dokonanych pojedynczą kartą płatniczą na 15 pozycję (29,7 transakcji) oraz Luksemburg, który spadł z 13 miejsca z 30,4 transakcjami bezgotówkowymi na pozycję 20 z 25 transakcjami. Polska poprawiła swoją pozycję pomimo bardzo niskiej liczby wydanych kart płatniczych, wskaźnik dla Polski w 2011 r. wyniósł 0,84, który stanowił 58% wskaźnika dla krajów Unii Europejskiej.

8. Liczba transakcji bezgotówkowych zrealizowanych w pojedynczym terminalu POS

Interesująco wypada porównanie wykorzystania zainstalowanych w danym kraju terminali POS. Liczba transakcji bezgotówkowych dokonywana kartami płatniczymi w pojedynczym terminalu POS w Polsce jest niewiele niższa niż średnia w krajach Unii Europejskiej.

Wykres nr 15. Liczba transakcji bezgotówkowych zrealizowanych w pojedynczym terminalu POS na milion mieszkańców w latach 2001 – 2011

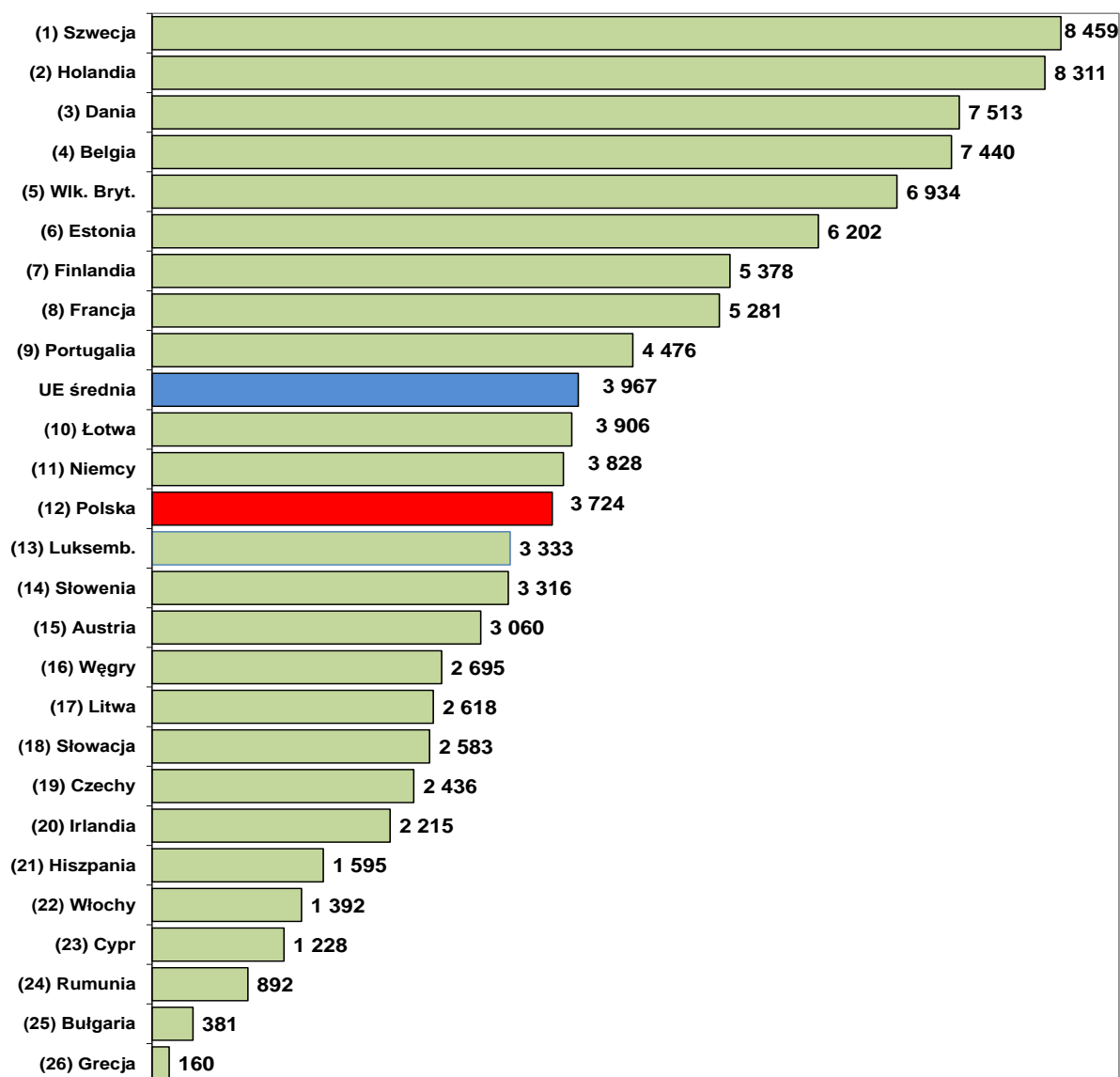
Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Polska na przestrzeni lat 2004 – 2011 systematycznie zmniejszała swój dystans w liczbie transakcji bezgotówkowych, przypadających na jeden terminal POS w stosunku do średniej UE. W 2004 r. w Polsce dokonano o 1 818 mniej transakcji bezgotówkowych niż w UE, natomiast w 2011 r. dystans ten zmniejszył się do 243 transakcji. Analizując wykres nr 15, warto podkreślić, że Polska w 2008 r., wyprzedziła kraje należące do strefy euro w liczbie

transakcji w pojedynczym terminalu POS i systematycznie zwiększa swój dystans (w 2008 r. było to 5 transakcji więcej, a w 2011 r. już 440 transakcji więcej).

Mimo iż Polska ma jeden z najniższych wskaźników liczby urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze na 1 mln mieszkańców, to dobrze wypada pod względem liczby transakcji bezgotówkowych realizowanych kartami płatniczymi w pojedynczym terminalu. W 2011 r. Polska zajmowała 12 miejsce w UE (o dwa miejsca wyżej niż w roku poprzednim).

Wykres nr 16. Liczba transakcji bezgotówkowych zrealizowanych w pojedynczym terminalu POS w 2011 r.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu> (brak danych dotyczących Malty)

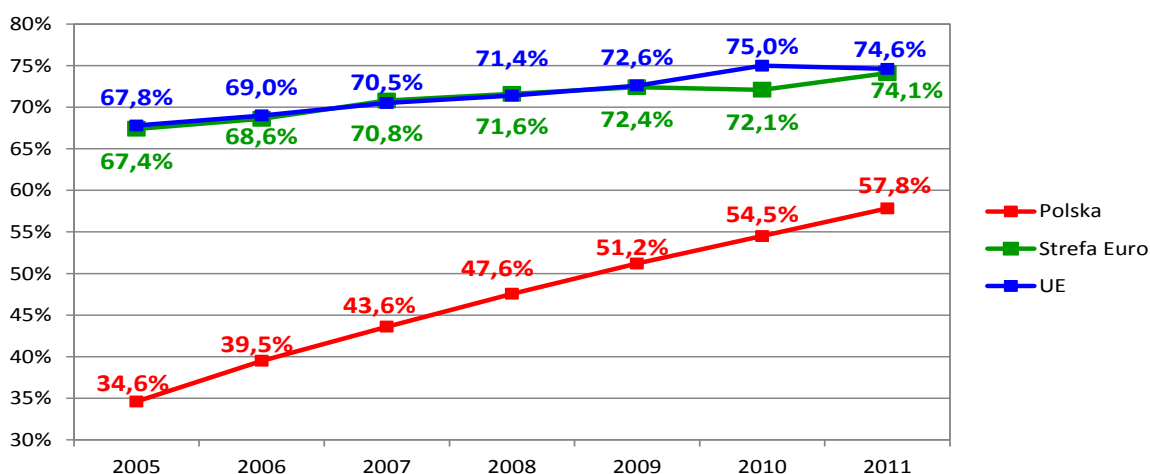
Jak wynika z wykresu nr 16, Polska znacznie wyprzedza w tym zakresie takie kraje jak Grecja, Włochy i Hiszpania, które co prawda są liderami w liczbie zainstalowanych terminali

POS, ale jednocześnie kraje te nie należą do czołówki krajów, w których dokonuje się najwięcej transakcji bezgotówkowych. Przykładowo w Polsce w jednym terminalu realizowanych jest rocznie ok. 3,7 tys. transakcji płatniczych, czyli 23 razy więcej niż w Grecji, prawie 3 razy więcej niż we Włoszech i ponad 2 razy więcej niż w Hiszpanii. Tak dobra pozycja Polski wskazuje, iż Polacy chętnie używają kart płatniczych do dokonywania transakcji bezgotówkowych pomimo niewielkiej liczby terminali POS. Liderem pod względem intensywności wykorzystania terminali POS jest Szwecja, ze wskaźnikiem niespełna 8,5 tys. transakcji na terminal. W naszym regionie Polska wyprzedza większość krajów z wyjątkiem Estonii i Łotwy.

9. Udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi

Analizując wykorzystywanie bezgotówkowych instrumentów płatniczych, warto zająć się wskaźnikiem pokazującym udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji kartami płatniczymi (vide wykresy nr 17 i 18). W 2009 r. w Polsce po raz pierwszy dokonano kartami płatniczymi więcej transakcji bezgotówkowych niż gotówkowych i osiągnięto poziom 51,2 %, natomiast w 2011 r. poziom ten wzrósł już do 57,8%. Do 2008 r. w Polsce kart używano częściej do podejmowania gotówki w bankomatach niż do dokonywania nimi płatności.

Wykres nr 17. Udział procentowy transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi w latach 2005 – 2011

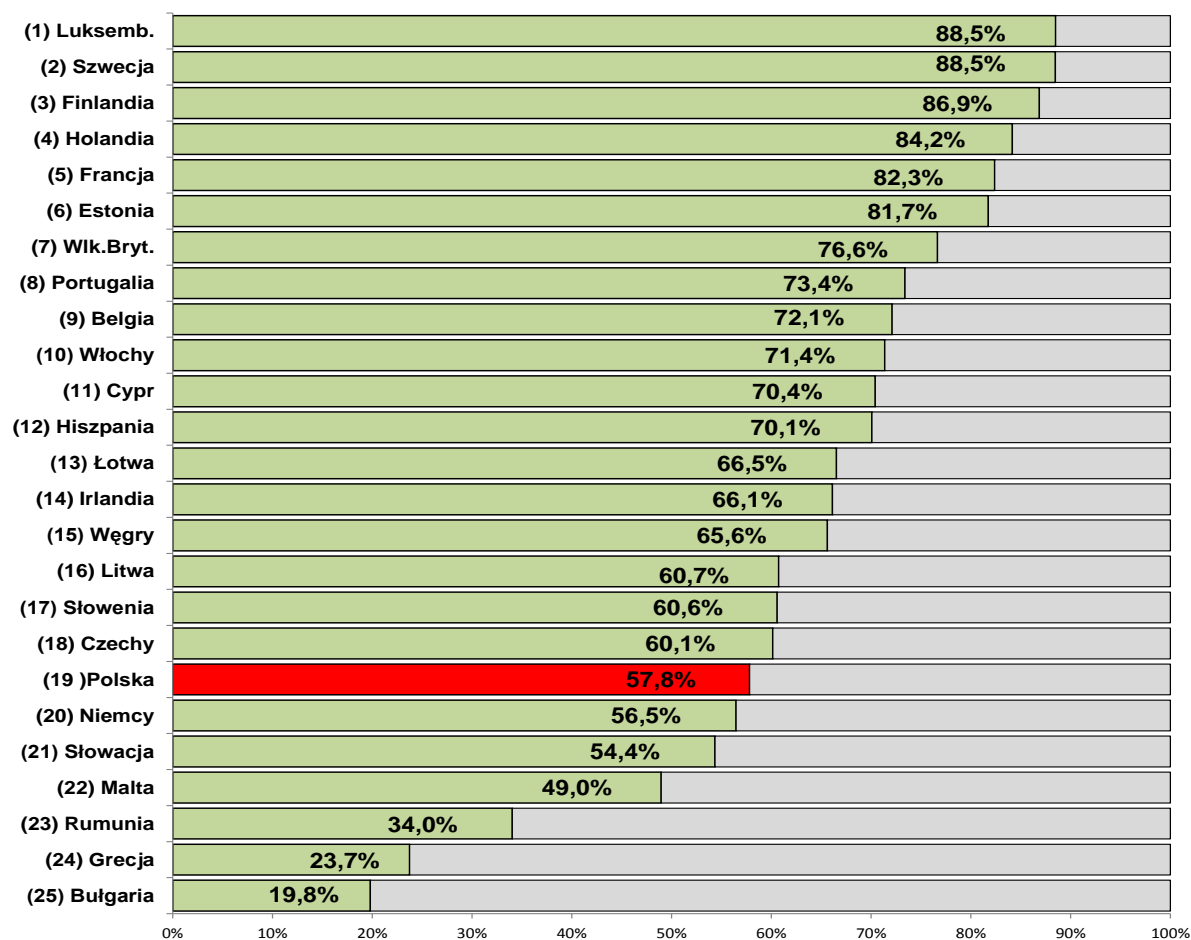

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Na wykresie nr 17 przedstawiono postępującą w całej Europie zmianę zachowań posiadaczy kart płatniczych, polegającą na częstszym używaniu kart do płatności w sklepach, niż

dokonywaniu wypłat gotówki w bankomatach. Trend ten jest szczególnie widoczny na przykładzie Polski, gdzie w 2005 roku tylko 34,6 % transakcji kartowych stanowiły transakcje bezgotówkowe, a w 2011 r. wskaźnik ten osiągnął już poziom 57,8 %, a dystans do średniej unijnej zmniejszył się w ciągu ostatnich siedmiu lat z 33 do 17 punktów procentowych. Liczba transakcji bezgotówkowych dokonywanych kartami płatniczymi zwiększyła się z 264 mln (w 2005 r.) do 1,025 mld (w 2011 r.), czyli o 288%.

Wykres nr 18. Udział procentowy transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu> (brak danych dla Danii i Austrii)

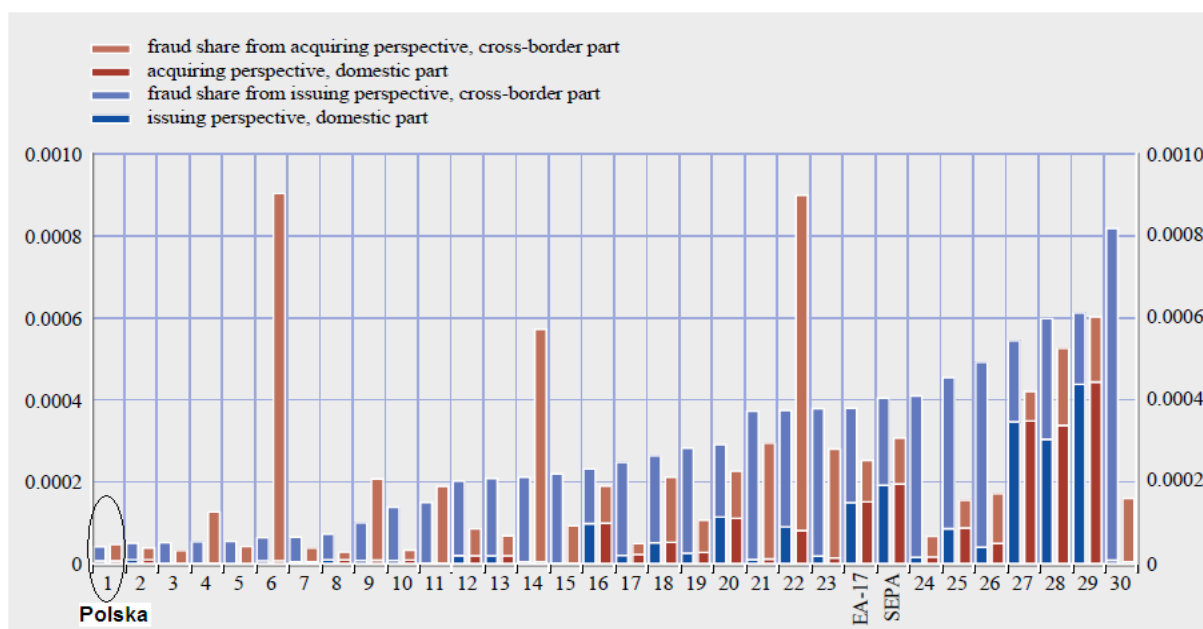
Liderem pod względem wykorzystania kart płatniczych do transakcji bezgotówkowych w 2011 r. był Luksemburg (88,5 %), a na drugim miejscu z niemalże identycznym wskaźnikiem znalazła się Szwecja (w 2010 r. liderem była Dania ze wskaźnikiem 98% bezgotówkowych transakcji kartowych – w 2011 r brak jest danych dla tego kraju). Również w Finlandii, Holandii, Francji i Estonii, gdzie posiadacze kart wykorzystują karty głównie do płacenia w punktach handlowo-usługowych, wskaźnik ten przekraczał 80%. Polska zajmuje w tym

zestawieniu 19 miejsce. Z kolei mniejszy udział transakcji bezgotówkowych od Polski zanotowały Niemcy (56,5 %), Słowacja (54,4 %), Malta (49,0 %), Rumunia (34 %) Grecja (23,7 %), i Bułgaria (19,8 %). Z krajów naszego regionu należy wyróżnić przede wszystkim Estonię (81,7 %) i Łotwę (66,5%). Ciekawym przykładem jest Malta, która ma bardzo niski udział transakcji bezgotówkowych w transakcjach kartami pomimo wysokiego wskaźnika liczby wydanych kart płatniczych na jednego mieszkańca (1,76 przy wskaźniku średniej UE 1,44).

10. Udział transakcji oszukańczych w wartości wszystkich transakcji dokonywanych kartami

W lipcu 2012 r. Europejski Bank Centralny opublikował materiał pt. „Report on card fraud”, w którym zaprezentował analizę danych statystycznych dotyczących oszustw z użyciem kart płatniczych na obszarze SEPA⁶ w 2010 r. Dane zostały przekazane do EBC przez prawie wszystkie funkcjonujące w Europie systemy kart płatniczych, zarówno międzynarodowe (VISA, MasterCard), jak i systemy lokalne.

Wykres nr 19. Wartość operacji oszukańczych kartami płatniczymi w ogólnej wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi w poszczególnych krajach obszaru SEPA

Źródło: Europejski Bank Centralny, <http://ecb.int>

Dane na wykresie nr 19 wskazują, że w Polsce odnotowano najmniejszy udział transakcji oszukańczych w wartości wszystkich transakcji dokonanych kartami. Stawia to Polskę pod

⁶ Single Euro Payments Area jest to obszar obejmujący 27 państw członkowskich Unii Europejskiej oraz Islandię, Norwegię, Lichtenstein i Szwajcarię.

względem bezpieczeństwa na bardzo wysokim, pierwszym miejscu wśród pozostałych krajów z obszaru SEPA. Transakcje oszukańcze kartami płatniczymi wydanymi przez banki polskie dokonywane były najczęściej poza granicami naszego kraju, zdecydowanie mniej takich transakcji przeprowadzanych jest w kraju. Można również zauważyć, że różnice w wartości transakcji oszukańczych dokonywanych kartami płatniczymi w poszczególnych krajach są znaczące, jednak wartość takich transakcji stanowi niewielki udział w ogólnej liczbie transakcji kartowych. W przypadku niektórych krajów występuje także duża rozbieżność pod względem danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych jak i wydawców kart płatniczych. Przykładowo w kilku krajach odnotowano dużą wartość transakcji oszukańczych przeprowadzonych kartami płatniczymi wydanymi za granicą (dane od agentów rozliczeniowych), na co duży wpływ mógł mieć niski poziom implementacji standardu EMV w danym kraju.

Na tak wysoki poziom bezpieczeństwa transakcji dokonywanych kartami płatniczymi w Polsce w dużej mierze wpłynęło propagowanie i promowanie działań zwiększających bezpieczeństwo rozliczeń kart płatniczych, tj. migracja kart płatniczych z paskiem magnetycznym na karty wyposażone w mikroprocesor EMV, jak również dostosowywanie infrastruktury obsługującej karty płatnicze, a więc terminali POS i bankomatów do standardu EMV. Ważnym aspektem wpływającym na tak niski poziom oszustw dokonywanych kartami płatniczymi są również działania podejmowane przez sektor bankowy we współpracy z Policją i Prokuraturą.

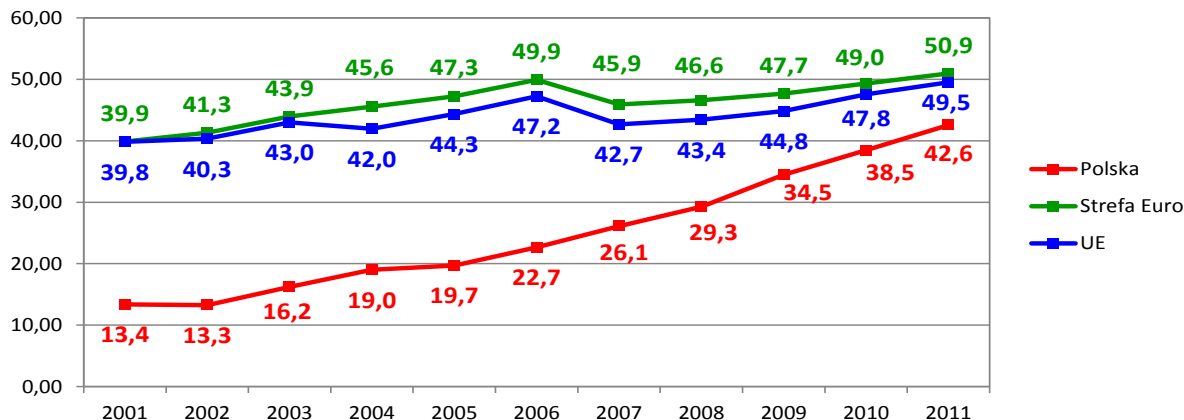
11. Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca

Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca w 2011 r. plasuje Polskę (ze wskaźnikiem 42,6 liczby poleceń przelewu per capita) poniżej średniej w UE (49,5), a także poniżej średniej dla krajów Strefy Euro (50,9), co zaprezentowano na wykresie nr 20.

Jak widać na poniższym wykresie, znaczna dynamika wzrostu poleceń przelewu na 1 mieszkańca w latach 2005 – 2011 w Polsce pozwoliła jednak znacząco zredukować różnicę między średnią dla Polski a średnią dla UE i Strefy Euro. Jeszcze na koniec 2001 r. wskaźnik poleceń przelewu per capita dla Polski (13,4) stanowił 1/3 średniej dla UE (39,8), a w 2011 r. już 86% średniej dla UE. Oznacza to, że w 2001 r. statystyczny mieszkaniec UE w 2001 r. dokonywał aż o blisko 3 razy więcej poleceń przelewu niż statystyczny Polak a w 2011 r. już tylko 16% więcej przelewów (w 2010 r. wskaźnik ten wynosił 24%). Warto także wskazać na, widoczny na wykresie nr 20, spadek przeciętnej liczby poleceń przelewu w UE i Strefie

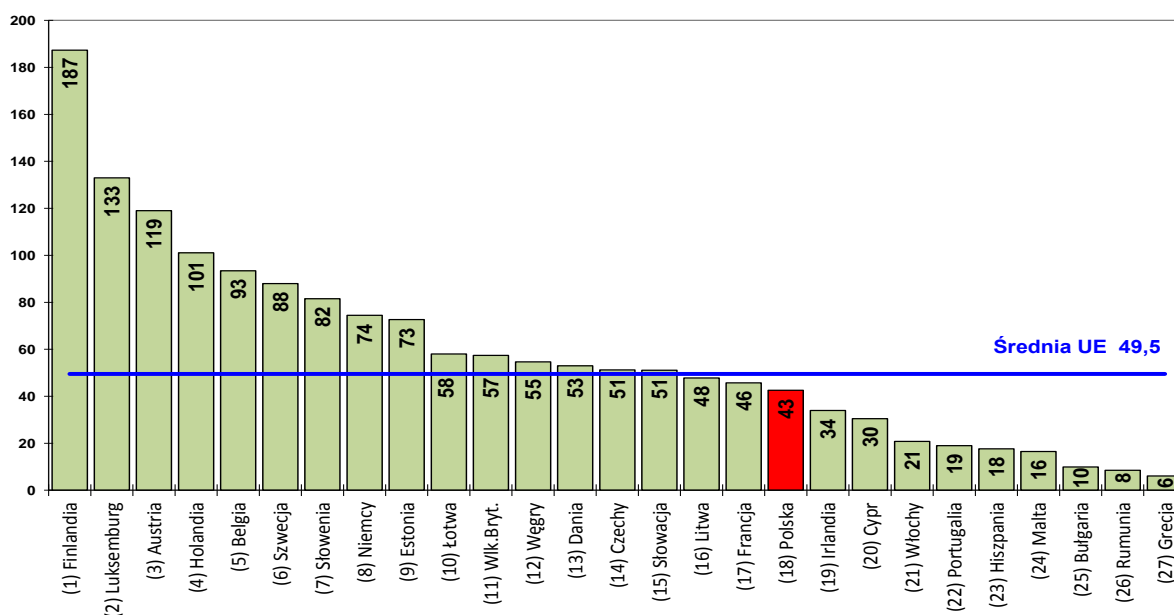
Euro w 2007 r. w stosunku do 2006 r. w dużej mierze spowodowany zmianą zasad raportowania danych do EBC⁷.

Wykres nr 20. Liczba poleceń przelewu na 1 mieszkańca w latach 2001 – 2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Wykres nr 21. Liczba poleceń przelewu na jednego mieszkańca w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

W Polsce polecenie przelewu stanowi (obok karty płatniczej) najbardziej popularną, wśród posiadaczy rachunków bankowych, formę rozliczeń bezgotówkowych. Wskaźnik liczby poleceń przelewu na 1 mieszkańca w 2011 r. w Polsce był wyższy niż w takich krajach jak Irlandia, Cypr, Włochy, Portugalia, Hiszpania, Malta, Bułgaria, Rumunia, i Grecja (vide

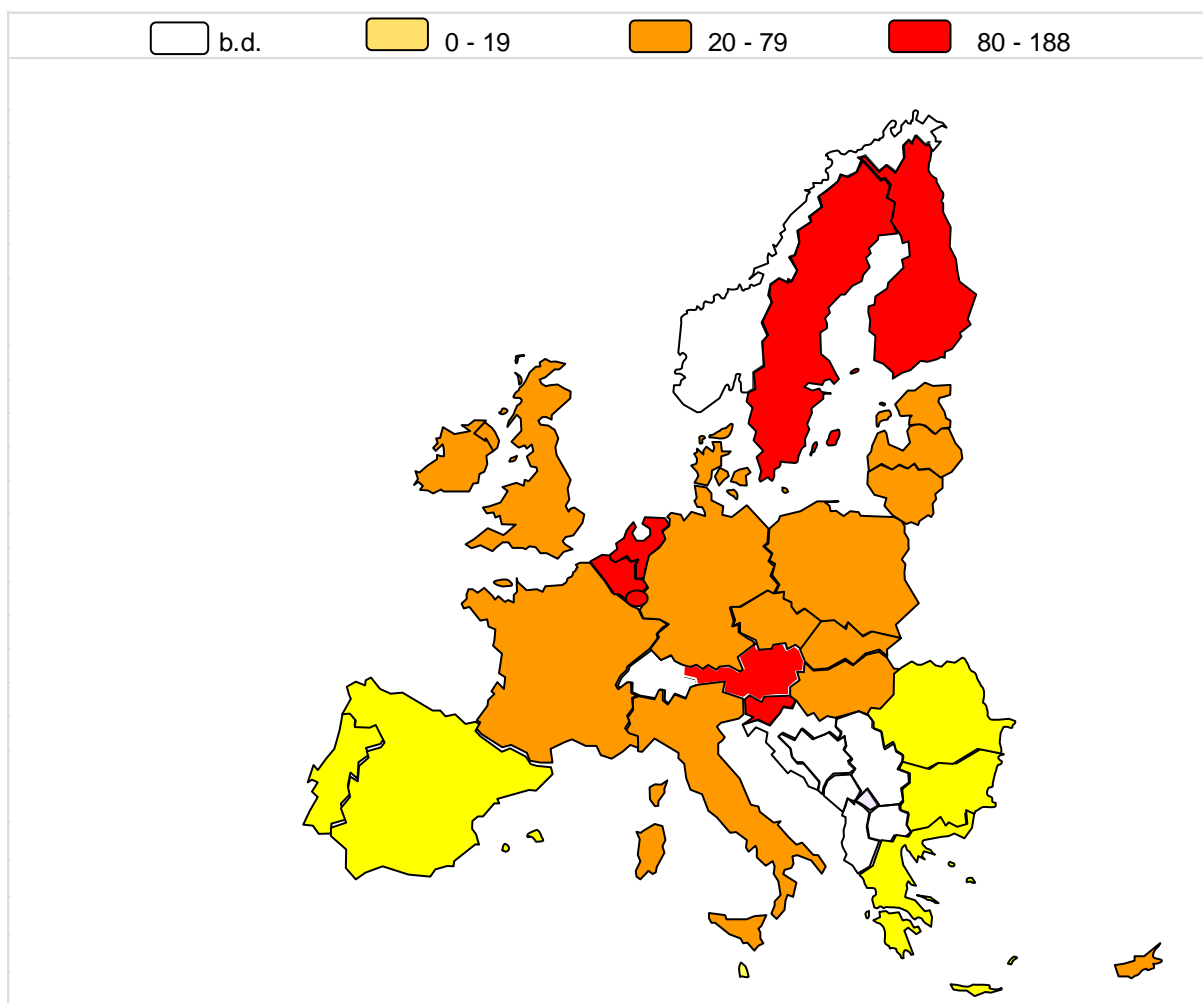
⁷ Liczba poleceń przelewu w 2007 r. w ECB Statistical Data Warehouse dla Niemiec jest znacznie mniejsza niż dla lat wcześniejszych (np. w 2006 r. wyniosła 7.262,2 mln, a w 2007 r. wyniosła 5.177,7 mln). Dane te wynikają z zmiany w zasadach raportowania i nie są spójne z danymi z lat poprzednich. Podobna sytuacja dotyczy Francji. Może to wyjaśniać spadek liczby poleceń przelewu dla średniej Strefy Euro i całej UE.

wykres nr 21). W stosunku do danych za 2010 r. Polska, zajmując 18 miejsce w 2011 r., spadła o jedno miejsce w tym zestawieniu na rzecz Litwy, gdzie liczba poleceń przelewu wzrosła z 35 do 48 szt.

Liderem w zakresie liczby dokonywanych poleceń przelewu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2011 r. jest Finlandia ze wskaźnikiem na poziomie 187 poleceń przelewu (ponad 4 razy więcej niż w Polsce). Wysokimi wskaźnikami charakteryzują się także: Szwecja, kraje Beneluksu oraz Austria i Słowenia, co zaprezentowano na mapie nr 5. Najniższy wskaźnik w 2011 r. odnotowano w Grecji. Statystyczny Grek wykonał w roku jedynie 6 poleceń przelewu. Polska na tle regionu znajduje się na jednym z ostatnich miejsc wyprzedzając Rumunię i Bułgarię. Natomiast większą niż Polska liczbę poleceń przelewu per capita dokonywano w takich krajach jak: Estonia (73), Łotwa (58), Węgry (55), Czechy, (51), Słowacja (51), Litwa (48).

Mapa nr 5. Liczba poleceń przelewu na jednego mieszkańca w UE w 2011 r.

Średnia wartość w Unii Europejskiej: 49,5

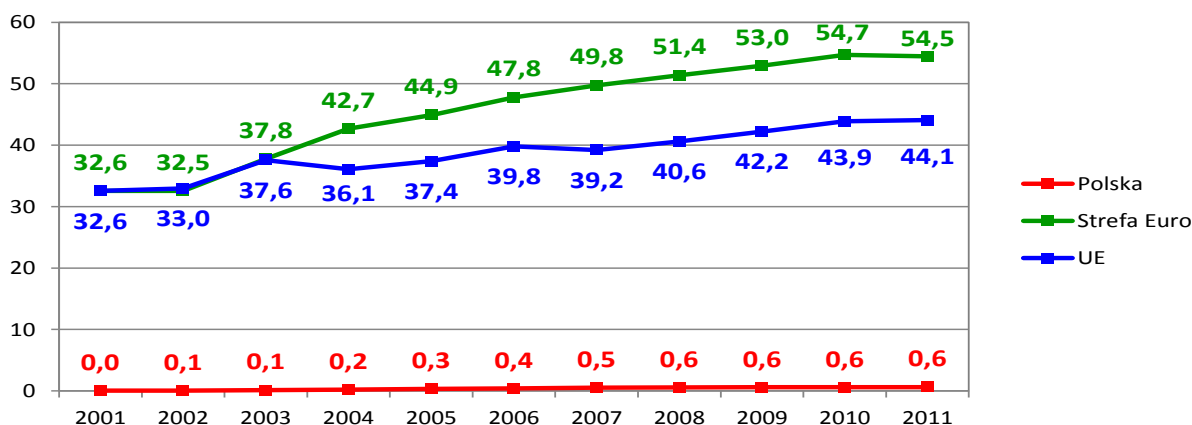
Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

12. Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca

Polecenie zapłaty w Polsce ma znikome znaczenie w porównaniu do krajów UE i Strefy Euro. Należy jednak odnotować, że liczba poleceń zapłaty w Polsce w latach 2001 – 2004 podwajała się rok do roku, w latach 2005 – 2008 dynamika wzrostów była coraz mniejsza (tempo wzrostu liczby dokonywanych poleceń zapłaty rok do roku wynosiło odpowiednio: 2005 – 57%, 2006 – 30,1 %, 2007 – 24,9 %, 2008 – 10,4 %), a od 2009 liczba poleceń zapłaty utrzymuje się na podobnym poziomie.

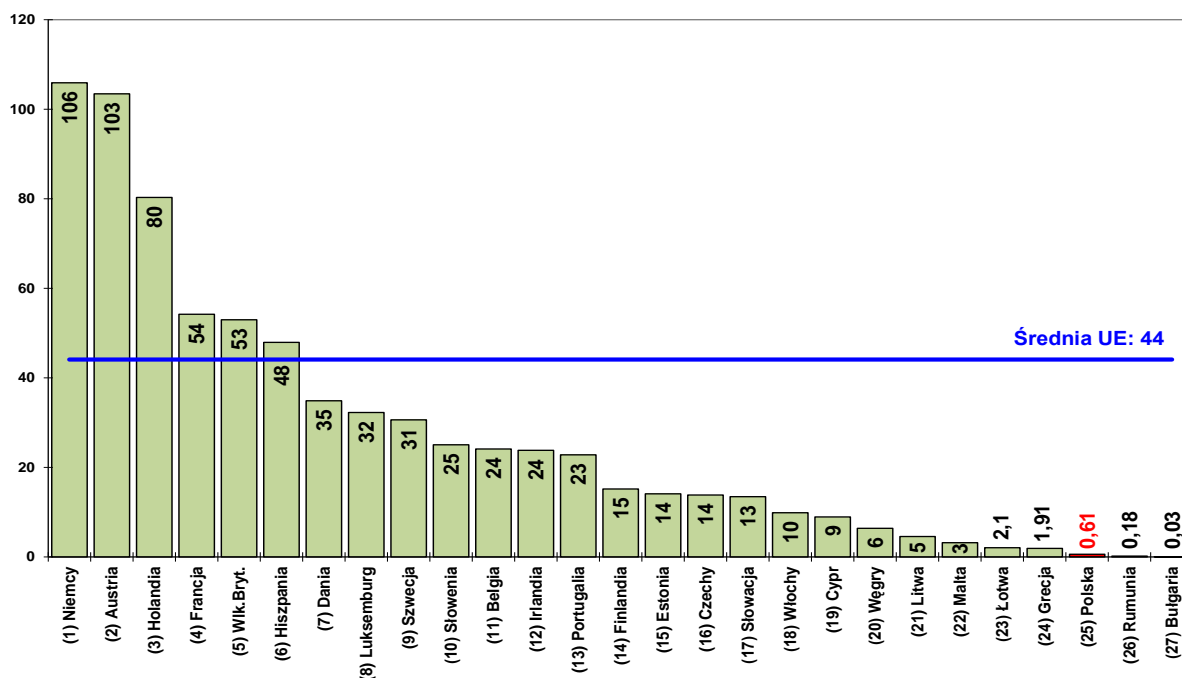
Wykres nr 22. Liczba poleceń zapłaty na jednego mieszkańca w latach 2001 – 2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Średnia dla Strefy Euro w 2011 r. wyniosła 54,5. Dla całej Unii Europejskiej w ciągu 2011 r. było to średnio 44,1 poleceń zapłaty na 1 mieszkańca (vide wykresy nr 22 i 23).

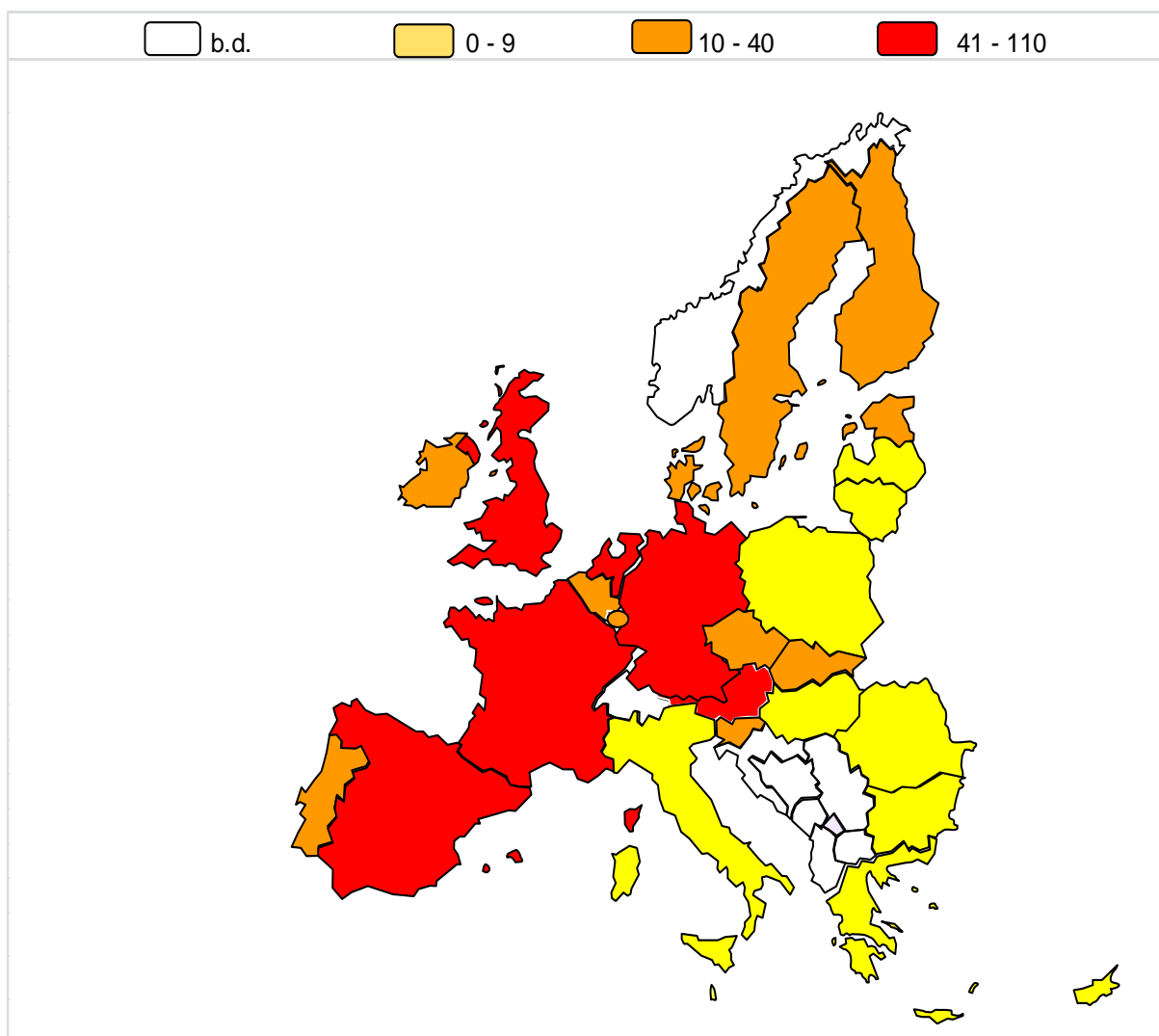
Wykres nr 23. Liczba poleceń zapłaty na jednego mieszkańca w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Jak zaprezentowano na wykresie nr 23 oraz na mapie nr 6, najwyższą liczbę poleceń zapłaty przypadającą na jednego mieszkańca w 2011 r. odnotowały Niemcy i Austria (odpowiednio 106 i 103), najniższą zaś Bułgaria (0,03), a nieco wyższą (Rumunia (0,18) i Polska (0,61). Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w 2011 r. (0,61) plasuje Polskę w samej końcówce UE, podobnie jak w latach 2004-2010. Pod względem tego wskaźnika wyprzedzamy jedynie Bułgarię i Rumunię (vide wykres nr 23).

Mapa nr 6. Liczba poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w UE w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Można zauważyć, że pozycja Polski, w odniesieniu do omawianego wskaźnika, jest o wiele słabsza niż innych krajów regionu. Polecenie zapłaty jest instrumentem kilkakrotnie (a nawet ponad dwudziestokrotnie) częściej wykorzystywanym w krajach takich jak Słowenia, Estonia, Czechy, Słowacja, Węgry i Litwa. Przyczyna małej popularności polecenia zapłaty w Polsce wynika m.in. ze skomplikowanej procedury ustanawiania polecenia zapłaty, z niepełnej

wiedzy, obaw klientów przed upoważnianiem wierzyciela do obciążania ich rachunku bankowego, braku właściwej kampanii promocyjnej i wystarczających zachęt do korzystania z tej formy rozliczeń, jak też z przyzwyczajęń konsumentów do płacenia rachunków gotówkowo na poczcie lub w innym miejscu (np. w kasie wierzyciela lub w punkcie przyjmującym wpłaty na rachunki bankowe).

13. Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych

Transakcje bezgotówkowe obejmują przede wszystkim transakcje dokonywane przy użyciu kart płatniczych, polecenia przelewu, polecenia zapłaty oraz (w przypadku niektórych krajów) również przy użyciu czeków i instrumentów pieniądza elektronicznego, a zatem omawiany wskaźnik może być ogólniejszym miernikiem aktywności obywateli danego kraju w zakresie wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatniczych.

Wśród transakcji bezgotówkowych w Polsce dominują polecenia przelewu. W 2011 r. ich udział w liczbie dokonywanych transakcji stanowił 60,8 %. Nadal był niewielki udział poleceń zapłaty – zaledwie 0,9 %. Udział kart płatniczych pod tym względem wynosił 38,4 %. Liczbę transakcji bezgotówkowych przedstawiono w tabeli nr 6.

Tabela nr 6. Liczba transakcji bezgotówkowych w Polsce w latach 2001 - 2011 (w mln transakcji)

Okres	Polecenia przelewu		Czeki		Karty płatnicze		Polecenie zapłaty		RAZEM
	liczba trans.	%	liczba trans.	%	liczba trans.	%	liczba trans.	%	liczba trans.
2001	511,571	84,29	4,843	0,798	89,556	14,76	960	0,16	606,930
2002	507,100	80,23	2,306	0,365	120,368	19,04	2,257	0,36	632,031
2003	619,790	79,31	1,670	0,214	155,634	19,91	4,430	0,57	781,524
2004	726,610	77,63	0,400	0,043	201,430	21,52	7,540	0,81	935,980
2005	751,274	73,08	0,308	0,030	264,477	25,72	11,873	1,16	1 027,932
2006	864,248	70,04	0,196	0,016	353,906	28,68	15,446	1,25	1 233,796
2007	994,859	67,40	0,166	0,011	461,772	31,28	19,292	1,30	1 476,089
2008	1 115,933	65,10	0,226	0,013	576,673	33,64	21,306	1,24	1 714,138
2009	1 314,769	64,40	0,246	0,012	703,927	34,48	22,525	1,10	2 041,467
2010	1 468,692	62,88	0,191	0,008	844,234	36,14	22,593	0,96	2 335,710
2011	1 625,127	60,76	0,108	0,004	1 025,988	38,36	23,283	0,87	2 674,506

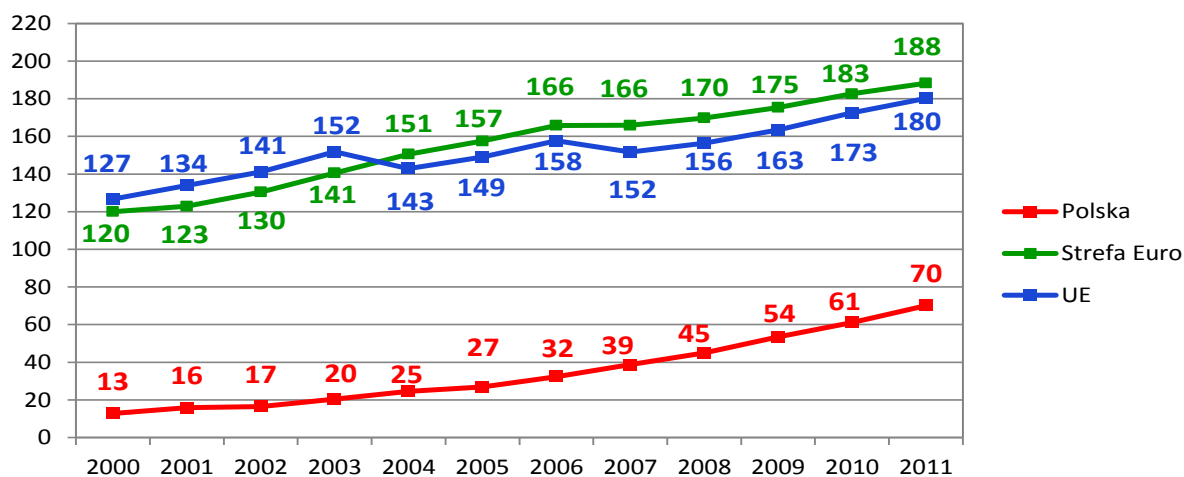
Źródło: Dane Narodowego Banku Polskiego

W latach 2001-2011 widoczny był stały wzrost wykorzystywania w Polsce bezgotówkowych instrumentów płatniczych, co z perspektywy obrotu bezgotówkowego jest pozytywną tendencją.

W Polsce widoczny jest wyraźny trend wzrostowy, w szczególności w liczbie transakcji dokonywanych kartami płatniczymi oraz liczbie poleceń przelewu. Wzrost liczby transakcji bezgotówkowych dokonywanych wszystkimi instrumentami płatniczymi jest porównywalny ze wzrostem w pozostałych krajach UE (wykres nr 24).

Niezależnie od powyższego, należy zaznaczyć, że w latach 2000 – 2011 średni roczny wzrost wykorzystania elektronicznych instrumentów płatniczych wyrażony w liczbie transakcji bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca wyniósł w Polsce 167,5 %.

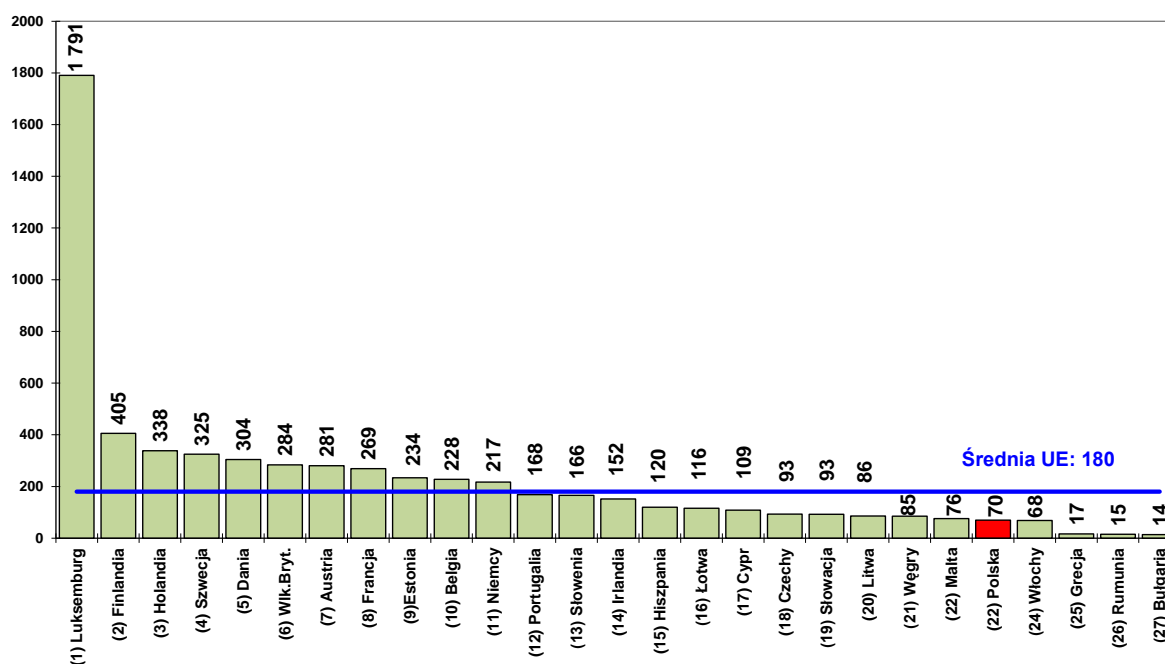
Wykres nr 24. Liczba transakcji bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca w latach 2001 – 2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

W 2011 r. Polska zajmowała jedno z ostatnich miejsc wśród państw UE pod względem liczby transakcji instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca (wyprzedzaliśmy Włochy, Grecję, Rumunię i Bułgarię), co pokazano na wykresie nr 25. W stosunku do danych za 2010 r. Polska w 2011 r. wyprzedziła Włochy, gdzie liczba transakcji wynosiła 68. Na jednego Polaka w 2011 r. przypadało 70 takich transakcji, co w porównaniu do średniej UE (180 transakcji) oraz średniej dla Strefy Euro (188 transakcji) daje bardzo niekorzystny obraz wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatniczych w naszym kraju.

Analiza wykresu nr 25 wykazuje, że sytuacja Polski w regionie, w odniesieniu do omawianego wskaźnika, nie jest najlepsza. W roku 2011 wyższą liczbę transakcji bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca miały takie kraje jak Estonia (234), Łotwa (116), Czechy (93), Słowacja (93), Litwa (86) i Węgry (85).

Wykres nr 25. Liczba transakcji bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi na jednego mieszkańca w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Najwyższy poziom wykorzystania bezgotówkowych instrumentów płatniczych w UE odnotowano w Luksemburgu (1 791 transakcji per capita – czyli o prawie 26 razy więcej niż w Polsce). Luksemburg uzyskał tak wysoki wskaźnik, ponieważ jako jedno z nielicznych państw ma najwyższe wykorzystanie bezgotówkowego instrumentu, jakim jest instrument pieniądza elektronicznego. Wynika to z faktu, że firma Paypal, świadcząca usługi płatnicze w handlu internetowym, ma siedzibę w Luksemburgu oraz uzyskała w tym kraju licencję instytucji kredytowej. Większość transakcji przeprowadzonych w całej Europie zostało przypisanych jako dokonane w Luksemburgu, ponieważ rachunki, z których dokonywano płatności, są umiejscowione w Luksemburgu, pomimo tego, że posiadaczami tych rachunków są obywatele różnych państw UE. Na jednego mieszkańca Luksemburga w 2011 r. przypadało aż 1 487 transakcji instrumentem pieniądza elektronicznego, przy średnim wskaźniku UE wynoszącym zaledwie 2,6 transakcji.

Poziom wykorzystania poszczególnych instrumentów płatniczych w różnych krajach UE jest bardzo zróżnicowany, co zaprezentowano na wykresie nr 25. Generalnie można zauważyć, że w krajach tzw. „starej piętnastki UE” sytuacja wygląda lepiej, tzn. liczba transakcji instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca w 2011 r. jest wyższa niż w „nowych” państwach UE. Wyjątek stanowią takie kraje jak Grecja i Włochy.

W tzw. nowych krajach UE widać wyraźnie podobne tendencje w używaniu instrumentów płatniczych, czyli dość wysoką liczbę poleceń przelewu i operacji kartami. Natomiast wskaźnik liczby poleceń zapłaty jest bardzo niski (wyjątkiem są Słowenia, Estonia i Czechy). W „nowych” państwach UE, poza Maltą i Cyprzem, praktycznie nie funkcjonują czek.

14. Udział liczby i wartości transakcji dokonywanych gotówką i bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi

Europejski Bank Centralny opublikował we wrześniu 2012 r. raport pt. „The social and private costs of retail payment instruments. A European perspective”, w którym, oprócz przedstawienia wyników badań kosztów społecznych i prywatnych gotówki oraz bezgotówkowych instrumentów płatniczych wśród 13 krajów UE, zaprezentował szacunki dotyczące liczby i wartości transakcji gotówkowych we wszystkich krajach UE. Do obliczeń zastosowano formułę: $\text{Cash POS consumption} = \text{Total POS consumption} - \text{non-cash POS consumption}$, przy wykorzystaniu danych z Hurtowni Danych Statystycznych EBC (danych o transakcjach bezgotówkowych dokonanych przy użyciu: czeków, kart płatniczych, poleceń przelewu i zapłaty – non-cash POS consumption) oraz z Eurostatu (danych o łącznych wydatkach w punktach handlowo usługowych – total POS consumption)⁸.

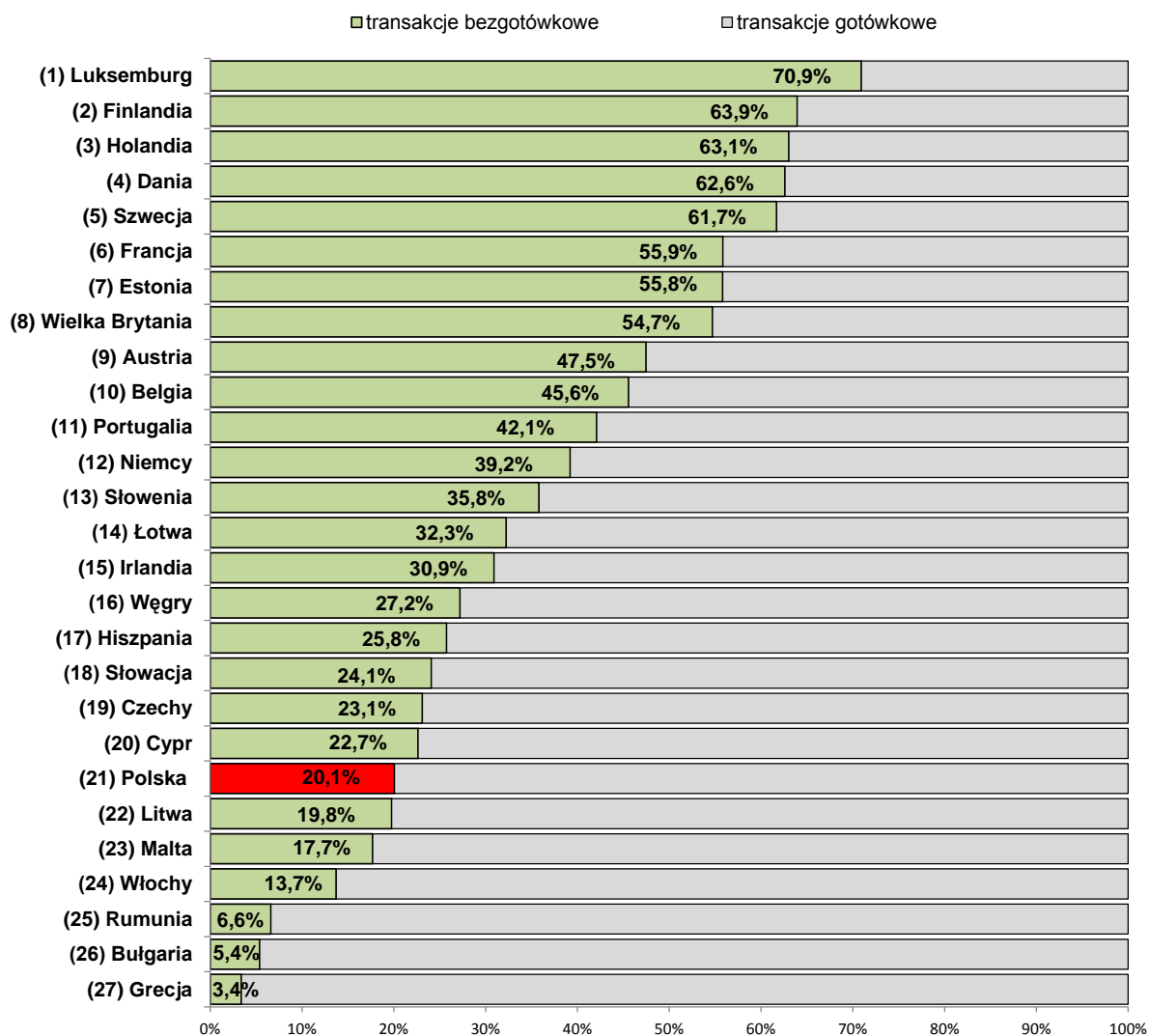
Porównanie wielkości transakcji dokonanych gotówką i bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi pokazuje w jakim stopniu konsumenci korzystają z nowoczesnych i wygodnych w użyciu metod płatności oraz jaki jest poziom rozwoju obrotu bezgotówkowego w danym kraju.

Jak widać na poniższym wykresie, Polska ze wskaźnikiem na poziomie 20,1% liczby transakcji bezgotówkowych znajdowała się w końcu państw UE (na 21 miejscu). Za Polską uplasowały się takie kraje jak: Litwa, Malta, Włochy, Rumunia, Bułgaria i Grecja. Na tle regionu, czyli krajów, które mają podobne uwarunkowania gospodarcze i społeczne Polska wypada również niekorzystnie, gdyż wyprzedziły nas takie kraje jak: Czechy, Słowacja, Węgry, Łotwa, Słowenia, Estonia. W Luksemburgu i krajach skandynawskich płatności dokonywane bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi znacznie przewyższają liczbę płatności dokonywanych gotówką.

---

⁸ H. Schmiedel, G. Kostova, W. Ruttenberg, *The social and private costs of retail payment instruments. A European perspective*, Occasional Paper Series No 137, październik 2012, s. 21-22.

Wykres nr 26 . Udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji dokonanych w poszczególnych krajach w 2011 r.

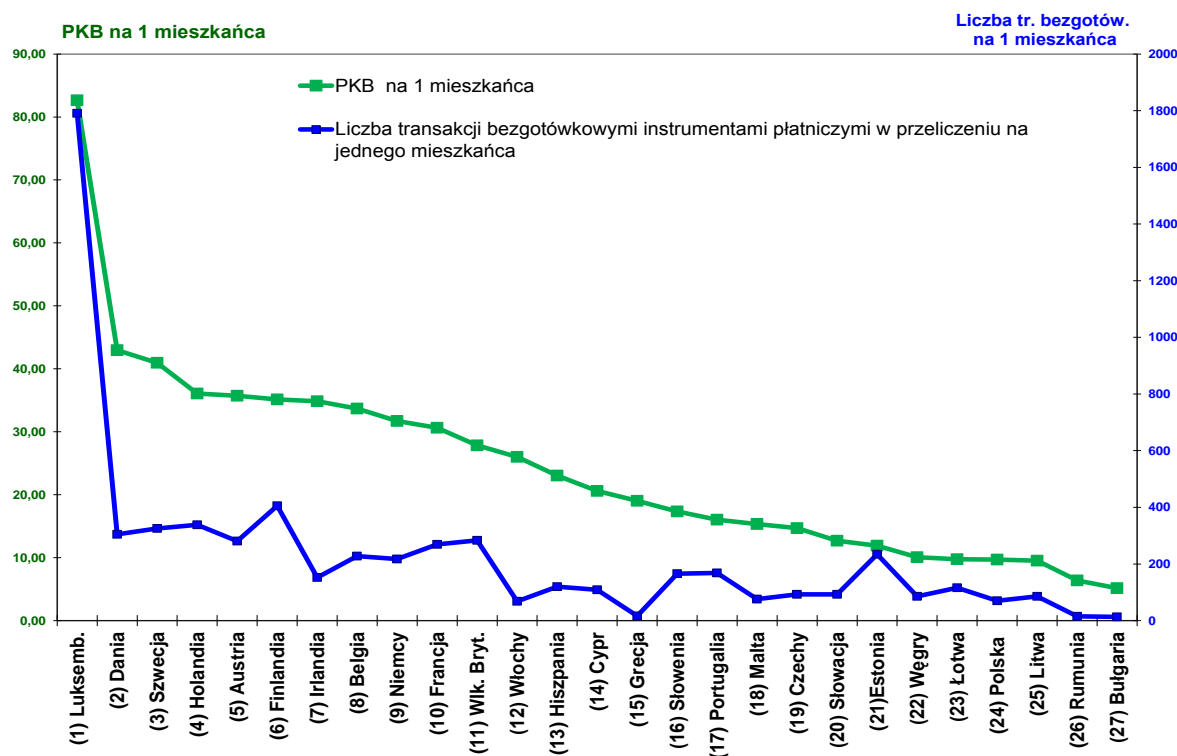
Źródło: Europejski Bank Centralny, <http://ecb.int>

Warto odnotować, że pod względem wartości transakcji udział transakcji bezgotówkowych we wszystkich krajach UE znajdował się na poziomie powyżej 90%, w tym w piętnastu krajach UE powyżej 98%. Wśród powodów tak wysokiego udziału transakcji bezgotówkowych w łącznej wartości transakcji płatniczych w danym kraju należy wskazać wysoką wartość transakcji poleceń przelewu wynikającą ze specyfiki rozliczeń pomiędzy przedsiębiorstwami oraz uregulowania prawne w niektórych krajach Unii Europejskiej, które zobowiązują podmioty prowadzące działalność gospodarczą do realizowania transakcji powyżej określonego progu w drodze bezgotówkowej, a tego typu przepisy znacznie ograniczają dokonywanie rozliczeń w formie gotówkowej.

15. Relacje pomiędzy poziomem dochodu a transakcjami instrumentami płatniczymi

Pod względem relacji zachodzących pomiędzy PKB na 1 mieszkańca (w EUR) w 2011 r. a liczbą transakcji instrumentami płatniczymi przypadających na 1 mieszkańca widoczna jest wyraźna różnica pomiędzy „starymi” krajami członkowskimi Unii Europejskiej a jej „nowymi” członkami. W nowych krajach członkowskich widoczny był zarówno niski poziom dochodu, jak i niska liczba transakcji bezgotówkowych przypadających na 1 mieszkańca. Wyjątek wśród tych krajów nadal stanowiły przede wszystkim Estonia i Słowenia, które mają wysoki poziom rozwoju w zakresie obrotu bezgotówkowego. W przypadku Luksemburga, Danii, Szwecji, Holandii, Austrii, Finlandii, Wielkiej Brytanii, Francji, a następnie także Belgii i Niemiec, widoczny był bardzo wysoki poziom transakcji instrumentami bezgotówkowymi na 1 mieszkańca, znacznie przewyższający średni poziom dla Strefy Euro. Na relatywnie niskim poziomie znajdowały się Włochy, a na bardzo niskim Grecja.

Wykres nr 27. Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych w przeliczeniu na 1 mieszkańca na tle wartości PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w tys. euro) w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Poza nielicznymi wyjątkami, widoczna jest korelacja pomiędzy poziomem dochodu a liczbą dokonywanych transakcji bezgotówkowych, tzn. w krajach o wyższym poziomie dochodu występuje generalnie wyższy poziom tego rodzaju transakcji. W Polsce nadal utrzymuje się bardzo niski stosunek transakcji dokonywanych przez 1 mieszkańca instrumentami płatniczymi do produktu krajowego brutto przypadającego na 1 mieszkańca. Na zbliżonym poziomie znajdują się Słowacja, Węgry i Litwa, co przedstawiono na wykresie nr 27. Warto jednak odnotować, że przy ponad dwukrotnie wyższym PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyjątkowo niski wskaźnik transakcji dokonywanych przy użyciu instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca odnotowała w 2011 r. Grecja (znacznie niższy niż Polska).

W 2011 r. PKB na 1 mieszkańca w Polsce wynosił 9,7 tys. euro (w 2007 r. 8,2 tys. euro, w 2008 r. 9,5 tys. euro, w 2009 r. 8,1 tys. euro, w 2010 r. 9,3 tys. euro). Liczba transakcji na 1 mieszkańca w Polsce w 2011 r. wynosiła 70 (w 2007 38,7, w 2008 r. 45, w 2009 r. 53,5, w 2010 r. 61,2). Natomiast średni poziom PKB na mieszkańca Unii w 2011 r. wynosił 25,1 tys. euro (od 2010 r. wzrósł o 0,7 tys. euro), a średnia liczba transakcji bezgotówkowych to 180 (w 2010 r. było to 173).

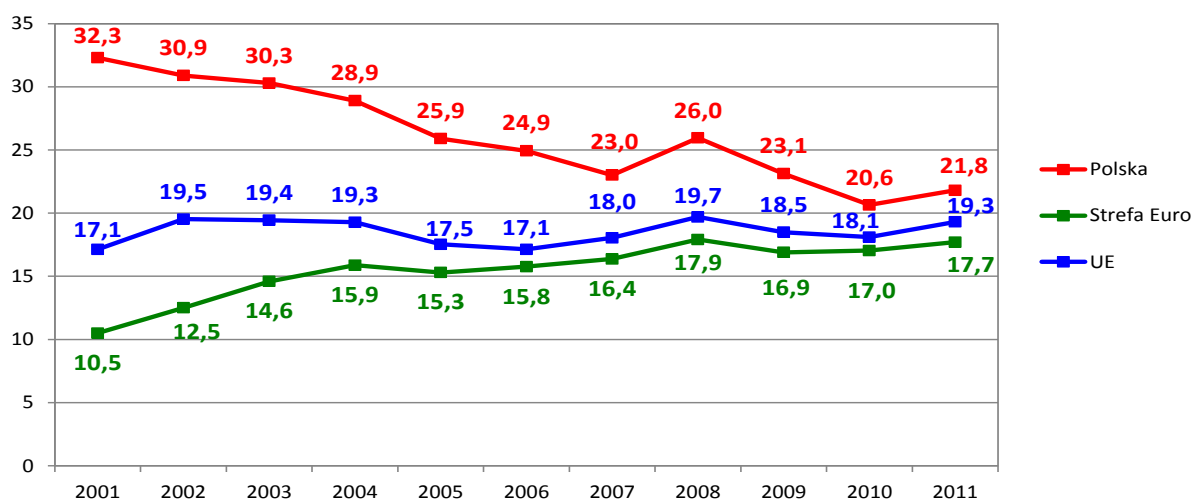
Współczynnik korelacji liniowej Pearsona⁹ (vide wykres nr 27) podanych danych, tj. liczby transakcji przeprowadzonych bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi w przeliczeniu na 1 mieszkańca i wartości PKB na 1 mieszkańca (wyliczonego w tys. euro) wynosi $r=0,8584$. Współczynnik korelacji liniowej o wartości bezwzględnej zbliżonej do 1 oznacza silną zależność liniową między badanymi cechami, bo im większa wartość bezwzględna współczynnika, tym silniejsza liniowa zależność, natomiast korelacja dodatnia wskazuje, iż wzrost jednego wskaźnika prowadzi do wzrostu wskaźnika drugiego.

16.   Udział pieniądza gotówkowego w agregacie M1 (gotówka + depozyty a'vista)

Analiza danych dotyczących Polski wskazuje na stałą, pozytywną tendencję zmniejszania się udziału pieniądza gotówkowego w M1 do roku 2007 (z 32,3 % w 2001 r. do 23,0 % w 2007 r.), jednakże w 2008 r. poziom pieniądza gotówkowego w agregacie pieniądza M1 wzrósł do 26,0 %, co można łączyć ze zjawiskiem kryzysu finansowego, zaś w 2009 r. wskaźnik ten powrócił do poprzedniego poziomu, spadając do 23,1%. Dalszy spadek był odnotowany również w 2010 r., kiedy udział pieniądza gotówkowego w M1 zmniejszył się do 20,6 %. Natomiast w 2011 r. wskaźnik ten wzrósł do poziomu 21,8 %. Przedstawiono to na wykresie nr 28.

⁹ Współczynnik korelacji Pearsona jest bezwymiarowym wskaźnikiem, którego wartość mieści się w zakresie od minus 1,0 do plus 1,0 włącznie i odzwierciedla stopień liniowej zależności pomiędzy dwoma zestawami danych.

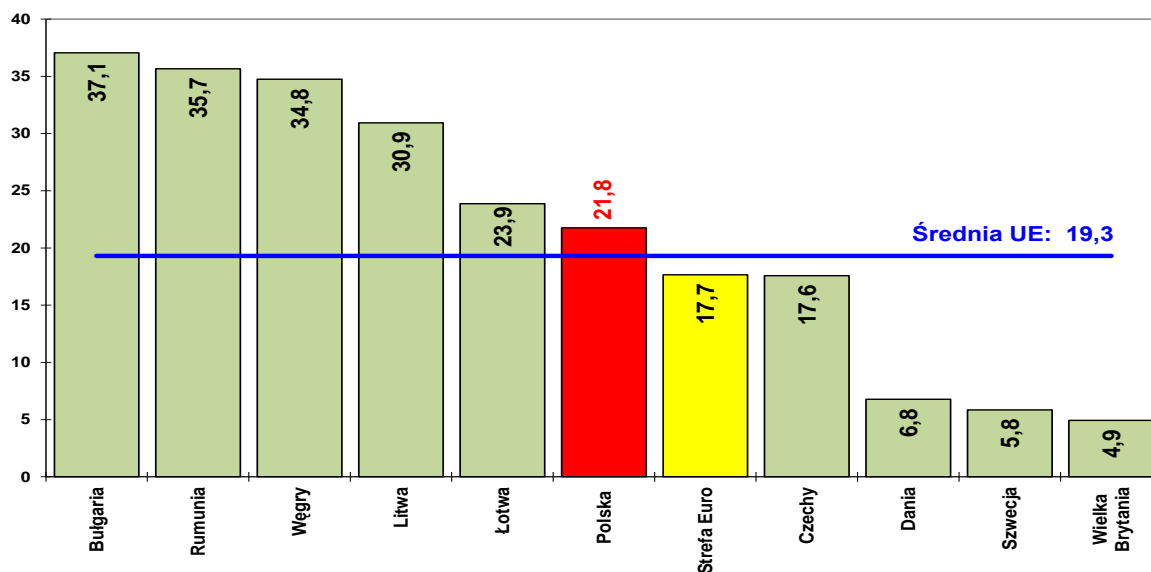
Wykres nr 28. Udział gotówki w M1 w latach 2001 - 2011 (w%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Udział gotówki w agregacie podaży pieniądza M1 w Polsce stopniowo zmniejsza się. W 2009 r. procentowy udział pieniądza gotówkowego w Polsce w ramach agregatu płynności pieniądza M1 kształtował się na poziomie o 4,6 punktu procentowego wyższym niż średnia dla Unii Europejskiej, natomiast w 2011 r. różnica ta zmniejszyła się do 2,5 punktu procentowego. Sytuację Polski w tym zakresie, w porównaniu do innych państw UE spoza Strefy Euro, można jednak ocenić jako umiarkowanie dobrą, co pokazano na wykresie nr 29.

Wykres nr 29. Udział gotówki w M1 w 2011 r. (w%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Podsumowanie

Zaprezentowany materiał porównuje wybrane elementy polskiego systemu płatniczego z innymi krajami Unii Europejskiej. Jedynie w liczbie placówek instytucji oferujących usługi płatnicze Polska znajduje się na drugim miejscu wśród 27 krajów członkowskich. Tak wysoka pozycja wynika głównie z faktu, że do typowych instytucji oferujących usługi płatnicze (banków, SKOK-ów i Poczty Polskiej) zaliczono od 2009 r. także nową grupę podmiotów, które uzyskały prawo do świadczenia takich usług po wejściu w życie przepisów dyrektywy o usługach płatniczych. W naszym kraju są to głównie firmy, w których klienci dokonują wpłat gotówkowych na rachunki bankowe, w celu uregulowania comiesięcznych opłat (np. za energię, gaz, telefon, czynsz). Funkcjonowanie tych podmiotów jest konkurencją wobec usług płatniczych świadczonych przez banki i Poczta Polska, lecz ze względu na przyjmowanie wpłat tylko w formie gotówkowej rozwój tego typu usług nie sprzyja rozwojowi obrotu bezgotówkowego. Bez uwzględniania placówek instytucji płatniczych wskaźnik ten kształtowałby się na poziomie 636 placówek na milion mieszkańców, czyli powyżej średniej unijnej (541) i Polska zajmowałaby 7 miejsce na 25 krajów.

Analizując pozostałe wskaźniki, dotyczące głównie obrotu bezgotówkowego, porównanie Polski z innymi krajami Unii Europejskiej wypada generalnie niekorzystnie. W zakresie infrastruktury płatniczej, czyli liczby rachunków bankowych, liczby bankomatów, liczby terminali POS, liczby wydanych kart płatniczych, przeliczonych na jednego mieszkańca lub milion mieszkańców, Polska zajmuje najczęściej przedostatnie lub trzecie miejsce od końca. W stosunku do lat poprzednich, pomimo zauważalnego wzrostu praktycznie we wszystkich ww. wskaźnikach, pozycja Polski niemal nie zmieniła się w porównaniu do innych krajów UE.

Nieco korzystniej wypada nasz kraj w obszarze wykorzystania infrastruktury płatniczej oraz bezgotówkowych instrumentów płatniczych (kart płatniczych i poleceń przelewu). Przykładowo w liczbie transakcji dokonanych w pojedynczym terminalu POS wyprzedzamy 14 krajów i zbliżamy się do średniej w UE, podobnie w liczbie transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą Polska wyprzedza 13 krajów członkowskich, a w liczbie poleceń przelewu na 1 mieszkańca wyprzedza 9 krajów.

Ogólne zestawienie miejsca Polski na tle innych krajów UE w latach 2005 – 2010 przedstawiono w tabeli nr 5.

Wykazane w materiale trendy dotyczące rozwoju poszczególnych form rozliczeń pieniężnych pokazują, że nasz kraj osiąga największą dynamikę wzrostu w takich wskaźnikach jak liczba: bankomatów, terminali POS, wydanych kart płatniczych i transakcji przy ich użyciu, poleceń przelewu czy transakcji przy użyciu instrumentów płatniczych ogółem. Niepokojącą tendencją jest wyhamowanie dynamiki wzrostu w zakresie polecenia zapłaty, która jest znacznie niższa w 2011 r. niż w latach poprzednich.

Istotnym czynnikiem jest również poziom zamożności społeczeństwa (dochody), którego miernikiem jest poziom PKB przypadający na 1 mieszkańca w danym kraju. Niewątpliwie istnieje relacja pomiędzy liczbą transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca a poziomem PKB danego kraju na 1 mieszkańca. W Polsce wskaźnik PKB per capita jest bardzo niski (niższy jest jedynie na Litwie, w Rumunii i Bułgarii). Wraz ze wzrostem dobrobytu społeczeństwa, wzrasta również liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych.

Generalnie, biorąc pod uwagę jedynie wzrastające wielkości bezwzględne w zakresie omawianych wskaźników, możemy mówić o pozytywnym kierunku rozwoju systemu płatniczego w zakresie rozliczeń detalicznych. Gorzej przedstawia się sytuacja przy porównaniu Polski z innymi krajami. Należy podkreślić, że w celu dalszego, dynamicznego rozwoju usług płatniczych konieczne są działania zmierzające przede wszystkim do budowy infrastruktury akceptującej płatności kartami płatniczymi, a także popularyzowanie usług bankowych, zwiększanie zaufania społeczeństwa do instytucji finansowych oraz wzrost aktywności (czyli korzystania z różnych produktów bankowych) przez posiadaczy rachunków. Bez podjęcia bardziej aktywnych działań promujących obrót bezgotówkowy i zwiększających wykorzystanie rachunków bankowych do dokonywania płatności bezgotówkowych, zbliżenie poziomu wykorzystania poszczególnych instrumentów płatniczych oraz rozwój infrastruktury im służącej do poziomu średniej krajów UE w badanych wskaźnikach wydaje się nierealne. W celu bardziej dynamicznego wzrostu obrotu bezgotówkowego niezbędne są dalsze kompleksowe i wspólnie koordynowane wielokierunkowe działania wielu podmiotów.

Materiał opracowali:

Krzysztof Maciejewski

Ewa Ożdżeńska

Magdalena Rabong

Tabela nr 7. Miejsce Polski w porównaniu z innymi krajami UE ze względu na dany wskaźnik

Wskaźnik	Okres	Średnia dla Strefy Euro	Średnia dla Unii Europejskiej	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE*
Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze, przypadających na milion mieszkańców	2007	638	586	605	11 na 26
	2008	641	586	637	7 na 26
	2009	630	604	1 005	2 na 26
	2010	618	595	1 031	1 na 25
	2011	601	541	1 050	2 na 26
Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca	2007	1,27	1,39	0,97	20 na 22
	2008	1,29	1,36	1,12	17 na 22
	2009	1,32	1,39	1,25	16 na 23
	2010	1,35	1,43	1,36	17 na 25
	2011	1,35	1,18	1,48	15 na 24
Liczba bankomatów na milion mieszkańców	2007	940	821	303	27 na 27
	2008	966	850	356	25 na 27
	2009	972	862	416	25 na 27
	2010	966	864	443	24 na 27
	2011	966	870	458	22 na 27
Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na milion mieszkańców	2007	17 747	15 235	4 896	26 na 27
	2008	19 055	16 324	5 571	25 na 27
	2009	19 588	17 135	6 043	25 na 26
	2010	19 966	17 619	6 616	25 na 26
	2011	19 392	17 584	7 005	25 na 26
Liczba transakcji bezgotówkowych w pojedynczym terminalu POS	2007	2 755	3 376	2.412	18 na 27
	2008	2 633	3 326	2.638	15 na 27
	2009	2 828	3 492	2.978	14 na 26
	2010	2 953	3 633	3.258	15 na 26
	2011	3 284	3 967	3 724	13 na 26
Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca	2007	1,42	1,41	0,70	26 na 27
	2008	1,45	1,46	0,79	26 na 27
	2009	1,44	1,45	0,87	26 na 27
	2010	1,44	1,45	0,84	26 na 27
	2011	1,42	1,44	0,84	26 na 27
Liczba transakcji bezgotówkowych kartami płatniczymi na 1 mieszkańca	2007	52,58	55,36	12,11	24 na 27
	2008	54,12	58,29	15,13	24 na 27
	2009	58,22	63,27	18,45	22 na 27
	2010	62,49	68,13	22,11	22 na 27
	2011	66,78	73,88	26,88	21 na 27
Liczba transakcji bezgotówkowych pojedynczą kartą płatniczą	2007	34,52	36,58	16,98	18 na 27
	2008	34,61	37,27	18,50	18 na 27
	2009	38,36	41,21	20,68	17 na 27
	2010	41,08	44,16	25,73	16 na 27
	2011	44,73	48,29	31,08	14 na 27

Liczba poleceń przelewu na 1 mieszkańca	2007	45,93	42,66	26,10	18 na 26
	2008	46,59	43,43	29,28	18 na 26
	2009	47,66	44,83	34,46	17 na 26
	2010	49,33	47,56	38,46	17 na 27
	2011	50,95	49,51	42,57	18 na 27
Liczba poleceń zapłaty na 1 mieszkańca	2007	49,75	39,22	0,51	24 na 26
	2008	51,36	40,62	0,56	24 na 26
	2009	52,95	42,22	0,59	24 na 26
	2010	54,71	43,90	0,59	25 na 27
	2011	54,47	44,08	0,61	25 na 27
Liczba transakcji instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca	2007	165,88	151,70	38,73	23 na 26
	2008	169,79	156,40	44,97	23 na 26
	2009	175,33	163,44	53,51	23 na 26
	2010	182,60	172,58	61,17	24 na 27
	2011	188,28	180,12	70,07	23 na 27

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

* Ponieważ w tabelach ECB Statistical Data Warehouse nie zawsze występują dane dla wszystkich państw UE przy danym wskaźniku, liczba porównywanych państw w odniesieniu do takiego wskaźnika jest mniejsza niż 27. W takiej sytuacji miejsce Polski zostało zaprezentowane na tle liczby państw, których dane są dostępne. Takie ujęcie pozwala na szersze i bardziej spójne porównanie sytuacji Polski na tle państw UE w zakresie prezentowanych wskaźników.